ACTIE- EN INVESTERINGSAGENDA CORONAHERSTEL

Onderdeel van de ‘brede herstelaanpak Corona’ in Brabant

26 februari 2021

“Investerend de crisis uit”

Managementsamenvatting

Provincie Noord-Brabant, B5 en M7 gemeenten en BOM hebben het initiatief genomen tot de ontwikkeling van een Actie- en Investeringsagenda Coronaherstelaanpak als onderdeel van een 'brede herstelaanpak Corona'. Daarmee beogen provincie, gemeenten en de BOM urgente negatieve impact als gevolg van COVID-19 te minimaliseren en tegelijkertijd positieve impact te realiseren door kansen te verzilveren en (middel)lange termijn structuurversterking te realiseren. Met de Actie- en Investeringsagenda leveren provincie, gemeenten en BOM een concrete, gezamenlijke en doelgerichte bijdrage aan de brede welvaart en aan het lange termijn groeivermogen van Brabant. Een perspectief voor Brabanders.

Tegen deze achtergrond hebben provincie, gemeenten en BOM in deze Actie- en Investeringsagenda een eerste tranche van projecten samengesteld. De projecten haken aan op actuele en urgente uitdagingen ten aanzien van digitale bereikbaarheid, weerbare arbeidsmarkt en vitale en duurzame steden. Met deze thema's brengen we focus aan en spelen we in op de reeds aanwezige transities en de energie die hierop aanwezig is in Brabant. Bovendien kunnen projecten op deze thema's snel starten en kan snel resultaat worden gerealiseerd. Daarmee komt Brabant investerend de Coronacrisis uit en bieden we een wenkend perspectief op herstel.

De Actie- en Investeringsagenda beoogt een versnelling tot stand te brengen in bestaande projecten door slim gebruik te maken van de nieuwe Coronafondsen van het Rijk en de EU. Daarmee grijpen provincie, gemeenten en de BOM de kans om investerend uit de crisis te komen met beide handen aan.

Samengestelde projecten in het kader van de Actie- en Investeringsagenda	
Digitale bereikbaarheid	1. Versnellen realisatie BrabantRing
Weerbare arbeidsmarkt	2. Opschalen Brabant Leert
Vitale en duurzame steden	3. Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed
	4. Impuls vitale en gezonde (binnen)steden
	5. Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen

Voor de eerste tranche projecten geldt dat de projecten zijn onderverdeeld in een kernproject en drie type aanpalende projecten op basis van beschikbaarheid van financiering: (1) zelf beschikbaar en snel van start; (2) samen opwerken richting EU- en Rijksmiddelen; (3) samen verder uitwerken. De provincie investeert zelf of samen met de BOM in de realisatie van vijf kernprojecten. Gemeenten investeren in de realisatie van aanpalende projecten die het kernproject versterken, dan wel gebruik maken van het kernproject. In totaal investeren provincie, gemeenten en BOM via de Actie- en Investeringsagenda in circa 80 aanpalende projecten.

Daar waar het gaat om middelen vanuit het Rijk en Europa zal de provincie zich samen met gemeenten inzetten voor een actieve lobby met als doel financiering van Brabantse projecten uit de agenda. Ervaring met lobby's richting Rijk en Europa leert dat het helpt als een grootschalige impact wordt gemaakt, en daarvoor is 'massa' nodig in de projecten. Via deze Actie- en Investeringsagenda worden aanvragen opgewerkt richting openstelling REACT-EU (eind maart 2021) en wordt een kansrijk Brabants perspectief verkend richting ander beschikbare fondsen uit de EU (oa RRF) en het Rijk.

Provincie, gemeenten en BOM nemen de uitvoering van deze projecten samen ter hand. De uitvoering ligt nadrukkelijk niet bij één partij maar zal een samenwerking zijn tussen de partners: provincie, B5 en M7 gemeenten, BOM en andere projectpartners.

Inhoudsopgave

Introductie 3
Leeswijzer 3
1. Context van de Actie- en Investeringsagenda 4
Eerste tranche: vijf samengestelde projecten 4
Eerste tranche: verschil in type projecten 5
2. Financieel sjabloon 6
Middelen van derden: nieuwe fondsen / instrumenten voor Coronaherstel 6
Actieve lobby: gezamenlijk optrekken naar Den Haag 7
3. Acties en investeringen 8
SP1 Versnellen realisatie BrabantRing: open en veilige digitale marktplaats 8
SP2 Opschalen Brabant Leert: weerbare Brabantse arbeidsmarkt 11
SP3 Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed 14
SP4 Impuls (binnen)steden: vitale en gezonde steden 18
SP5 Verbeteren ventilatie van scholen: versnellen verduurzaming 22
Aanvullende projecten: eerste tranche private innovatieprojecten 25
4. Totaalbeeld en vervolgstappen 26
Vervolg: samen projecten opwerken en uitvoeren 27
Bijlagen 28
BIJLAGE 1: Samenhang herstelagenda's 29
BIJLAGE 2: Overzicht van aanvullende middelen voor Coronaherstel 31
BIJLAGE 3: Overzicht van aanpalende projecten per gemeente 32
BIJLAGE 3: Overzicht van samengestelde projecten 35
BIJLAGE 5: Overzicht van betrokkenen 56

Introductie

Brabant voelt de gevolgen van het Coronavirus en de getroffen maatregelen. Het heeft impact op ons dagelijks leven, op inwoners en op organisaties. Instellingen en ondernemers nemen maatregelen om de acute nood te blijven doorstaan maar de onzekerheden blijven groot. Kortom, het zijn buitengewone tijden, en die vragen om buitengewone maatregelen.

In deze buitengewone tijden handelt de overheid proactief. Onder regie van de provincie werken Brabantse overheden gezamenlijk aan de urgente opgaven waar de provincie nu mee wordt geconfronteerd. Deze Brabantse Actie- en Investeringsagenda draagt bij aan het minimaliseren van de urgente negatieve impact als gevolg van het Coronavirus, en tegelijkertijd het realiseren van een positieve impact door (middel)lange termijn structuurversterking te versnellen. Daarbij is het doel Brabanders en de Brabantse economie concurrerender, weerbaarder en inclusiever de Coronacrisis uit te laten komen. Het is het resultaat van een Brabantse samenwerking tussen provincie, gemeenten (B5 en M7[1]) en BOM gericht op het bieden van perspectief aan Brabanders.[2]

Via de Brabantse Actie- en Investeringsagenda investeren provincie, gemeenten en BOM in een eerste tranche projecten die bijdragen aan het lange termijn groeivermogen van Brabant en aan Brabantse brede welvaart. Deze projecten worden gerealiseerd samen met (private) samenwerkingspartners, gestart en uitgevoerd in 2021 en 2022 en resulteren in kasstromen en / of (maatschappelijke) impact:

1. Versnellen realisatie BrabantRing
2. Opschalen Brabant Leert
3. Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed
4. Impuls vitale en gezonde (binnen)steden
5. Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen

De totale omvang van de investering die via deze agenda loopt is hiermee aanzienlijk. De investeringen komen bovenop en/of is aanvullend op de (vele) investeringen die diverse Brabantse gemeenten, de BOM en samenwerkende regio's de afgelopen maanden deden en (gaan) doen met een eigen, aanvullende Coronaherstelaanpak.

Leeswijzer

De Actie- en Investeringsagenda beschrijft op welke wijze provincie, gemeenten en BOM de samenwerking in relatie tot Coronaherstel vorm geven langs vijf samengestelde projecten. Gestart wordt met een toelichting op de context van de Actie- en Investeringsagenda, inclusief toelichting op tranchering en type projecten. Vervolgd wordt met een beschrijving van de financiële kaders voor de samengestelde projecten. Daarna wordt inhoudelijk ingegaan op de vijf samengestelde projecten met toelichting op kernprojecten en aanpalende projecten die het kernproject versterken. Afgerond wordt met een totaalbeeld en vervolgstappen om te komen tot afronding van de Actie- en Investeringsagenda.

[1] De eerste tranche van de Actie- en Investeringsagenda is uitgewerkt samen met Brabantse B5 en M7 gemeenten. Brabantse B5 gemeenten zijn Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg. Brabantse M7 gemeenten zijn Bergen op Zoom, Meierijstad, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Uden en Waalwijk. Indien wordt gerefereerd aan 'gemeenten', dan betreft dat de B5 en M7 gemeenten.

[2] In lijn met het SER advies Perspectief op Herstel (SER (27 januari 2021), Perspectief op Herstel – Advies Denktank Coronacrisis).

1. Context van de Actie- en Investeringsagenda

Brabantse steden, provincie en BOM werken intensief samen aan tal van opgaven binnen programma's, regiodeals, Rijksbeleid en Europese programma's. Dit leidt tot diverse gezamenlijke projecten. De Actie- en Investeringsagenda bouwt hierop voort. Samen versnellen we bestaande projecten en initiatieven die bijdragen aan het Coronaherstel en leveren we een concrete, gezamenlijke en doelgerichte bijdrage aan de brede welvaart en het lange termijn groeivermogen van Brabant. Dit doen we door actief in te spelen op de actualiteit van Coronaherstel: investerend de crisis uit, met brede welvaart als kompas.[3]

De Actie- en Investeringsagenda Coronaherstel van provincie, B5 en M7 gemeenten en BOM is niet de enige in zijn soort. Provincies en gemeenten (IPO en VNG) werken ook samen met het Rijk aan een dynamische uitvoeringsagenda IPO herstel. Deze agenda is dit najaar overeengekomen met het Rijk. Onderhavige Actie- en Investeringsagenda is aanvullend op, en complementair aan, de Herstelagenda Rijk en de Herstelagenda IPO. Bijlage 1 toont de samenhang tussen de herstelagenda's en de Brabantse Actie- en Investeringsagenda.

Doel van de aanpak in deze Actie- en Investeringsagenda is Brabant in zijn geheel structureel sterker uit de crisis te laten komen. Ook voordat het Coronavirus onze provincie in de greep kreeg, had Brabant te maken met een aantal uitdagingen, waaronder de energietransitie, de klimaatverandering, de toenemende verstedelijking en voortgaande digitalisering. Het provinciebestuur, de steden en de BOM werkten ook aan het begin van 2020 samen om Brabant te laten inspelen op deze transities, door de randvoorwaarden voor bedrijven, organisaties en inwoners te versterken om met deze verandering om te gaan. De Actie- en Investeringsagenda brengt een versnelling tot stand in de realisatie van impact door slim gebruik te maken van de nieuwe Coronafondsen van het Rijk en de EU. De projecten in deze Actie- en Investeringsagenda kunnen snel starten, dragen concreet bij aan het positief inspelen op de al aanwezige transities, en bieden daarmee een wenkend perspectief op herstel.

Eerste tranche: vijf samengestelde projecten

Op basis van deze context hebben provincie, gemeenten en BOM een eerste tranche van projecten samengesteld. De projecten haken aan op actuele en urgente uitdagingen ten aanzien van digitale bereikbaarheid, weerbare arbeidsmarkt en vitale en duurzame steden. Focus van de eerste tranche projecten ligt op reeds lopende projecten of projecten in een opstartfase, zodat we snel resultaat kunnen realiseren. Per project zijn afspraken gemaakt over de resultaten, de deelnemers en de financiering. Indien deze eerste tranche succesvol is, en er behoefte is aan aanvullende projecten en investeringen, dan kan invulling worden gegeven aan een tweede tranche projecten.

Het volgende overzicht toont de vijf samengestelde projecten waarmee impact wordt gerealiseerd in Brabant indien zij versneld worden gerealiseerd.

Samengestelde projecten in het kader van de Actie- en Investeringsagenda	
Digitale bereikbaarheid	1. Versnellen realisatie BrabantRing
Weerbare arbeidsmarkt	2. Opschalen Brabant Leert
Vitale en duurzame steden	3. Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed
	4. Impuls vitale en gezonde (binnen)steden
	5. Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen

[3] Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven in het hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van die van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld. Omdat brede welvaart een breed begrip is, worden veertien thema's onderscheiden.

De vijf samengestelde projecten voldoen aan de volgende randvoorwaarden:

1. Het project is aansluitend op digitalisering, arbeidsmarkt en / of verstedelijking (drie urgente thema's).
2. Het project wordt gerealiseerd samen met (private) samenwerkingspartners.
3. Het project wordt gestart en uitgevoerd in 2021 en 2022.
4. Het project resulteert in kasstromen en / of in (maatschappelijke) impact.
5. Het project draagt substantieel bij aan het lange termijn groeivermogen van Brabant en / of Brabant loopt grote risico's indien het project niet wordt uitgevoerd (concurrentiepositie, weerbaarheid, inclusiviteit).

De samengestelde projecten zijn een bundeling van projecten, opgebouwd rondom een provinciebreed kernproject, waar gemeenten lokale projecten aan koppelen. Deze bundeling van projecten zorgt voor massa, maakt dat de projecten beter aansluiten bij onder andere Europese en rijkprogramma's en draagt bij aan het realiseren van impact. Provincie, gemeenten en BOM zijn gezamenlijk tot selectie van deze projecten gekomen en kunnen samen met partners op korte termijn besluiten hierover nemen en gaan programmeren.

In deze samengestelde projecten hebben provincie, gemeenten en BOM een versterkende rol door intensief samen te werken. De rol van de provincie tweeledig. Enerzijds versnelt de provincie de realisatie van het kernproject. Dit kernproject is een 'enabler' voor aanpalende projecten. Anderzijds ondersteunt de provincie, daar waar wenselijk en passend, de versnelde realisatie van aanpalende projecten. De rol van gemeenten is gericht op realisatie van de aanpalende projecten die gebruik maken van het kernproject en daarmee het samengesteld project realiseren.

De provincie waarborgt daarbij dat projecten een voorbeeld kunnen zijn voor projecten elders en dat projecten door provinciale bijdrage ook schaalbaar zijn op andere locaties. Het succes van het samengesteld project, en de impact die daarmee wordt gerealiseerd, is afhankelijk van het samenspel tussen kernproject en aanpalende projecten.

Eerste tranche: verschil in type projecten

Voor de eerste tranche projecten geldt dat deze zijn onderverdeeld in drie type projecten op basis van beschikbaarheid van financiering:

1. Type-1-projecten waar we zelf controle over hebben, waarvoor dekking beschikbaar is (bij provincie en gemeenten) en die (snel) van start kunnen.
2. Type-2-projecten waar we samen kunnen opwerken richting Rijk en EU-fondsen die op korte termijn beschikbaar komen (zoals REACT-EU en/of RRF-EU). Hiervoor geldt dat de provincie fungeert als een platform richting Rijk en EU.
3. Type-3-projecten die potentie hebben, maar die komende periode nog verdere uitwerking (en besluiten over financiering) vragen, maar waarover provincie en gemeenten al wel op korte termijn overgaan tot verdere gezamenlijke uitwerking. Voor deze projecten zijn de gemaakte procesafspraken onderdeel van de Actie- en Investeringsagenda.

2. Financieel sjabloon

Investeren in de realisatie van de Actie- en Investeringsagenda doen provincie, gemeenten en BOM samen. Vanwege de bundeling van projecten en vanwege de wijze waarop de projecten samenstellen, verschilt de financieringsbehoefte tussen projecten. Ook de financieringsbronnen en -instrumenten verschillen tussen de projecten. Het financieel sjabloon biedt handvatten voor de invulling van de financieringsbehoefte per samengesteld project:

1. Het project wordt uitgevoerd met lokale en / of regionale partners.
2. De kern van het project dient revolverend te zijn.
3. Aanpalende projecten maken gebruik van het kernproject en / of dragen bij aan het rendement van het kernproject (financieel, economisch, maatschappelijk).
4. Voor de dekking van projecten hanteren we de volgende uitgangspunten:
    a. Middelen van derden, tenzij …
    b. Revolverend, tenzij …
    c. Incidenteel, tenzij …

Middelen van derden: nieuwe fondsen / instrumenten voor Coronaherstel

In het kader van Coronaherstel komen extra middelen beschikbaar voor ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen.

(Aanvullende) EU-instrumenten voor Coronaherstel

Europese regeringsleiders hebben eind december 2020 een akkoord bereikt over middelen van de EU voor Coronaherstel. Via het tijdelijke herstelinstrument NextGenerationEU streeft de EU naar een groen, digitaal en veerkrachtig Europees herstel. Hiervoor richt de EU de instrumenten *Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe* (REACT-EU) en *Recovery and Resilience Facility* (RRF-EU) in:

- REACT-EU betreft een Coronaherstel-pakket van de EU dat per 1 januari 2021 in werking zal treden met mogelijkheid tot 100% financiering van projecten. Dit instrument verloopt via de landsdelen, Brabant trekt hierin op via het Operationeel Programma EFRO 2014-2020 Zuid-Nederland (OPZuid). Samen met Limburg en Zeeland hebben we met het Rijk en met andere landsdelen een akkoord bereikt over EUR 55.6 miljoen voor Zuid-Nederland, te besteden in 2021 en 2022. Voor de besteding krijgt de provincie Brabant een eigen luik met een omvang van circa EUR 15-20 miljoen (Stimulus is de uitvoerende organisatie). Via deze Actie- en Investeringsagenda kunnen we hiervoor een gecoördineerde aanvraag doen.
- RRF-EU betreft grootschalige financiële steun (subsidies en leningen) voor overheidsinvesteringen en structurele hervormingen, met name in duurzaamheid en digitalisering. Dit instrument verloopt via het Rijk. Het kabinet heeft besloten besluitvorming over inzet van RRF-EU middelen over te laten aan een nieuw kabinet.[4] De omvang van de middelen waarover het Rijk beschikking krijgt via dit instrument worden geraamd op EUR 5.6 miljard.

Voor de projecten die in deze Actie- en Investeringsagenda zijn gecategoriseerd als type-2 projecten is het de gezamenlijke ambitie van provincie, gemeenten en BOM deze in te dienen voor financiering via REACT-EU middelen, danwel gezamenlijk op te werken richting het Rijk (mogelijk als RRF-EU propositie). De Actie- en Investeringsagenda is hiervoor een inhoudelijk commitment. Honorering van financiering via REACT-EU middelen verloopt via Stimulus die een (onafhankelijke) technische en financiële toets doet op de projecten.

Voor het opwerken van (maatschappelijke) REACT-EU aanvragen biedt de provincie, met ondersteuning vanuit Stimulus, knowhow richting de initiatiefnemers om de aanvraag de gewenste kwaliteit te laten krijgen. De aanvragen gaan vallen onder het Brabants Luik, waarin geldt dat de thema's van deze Actie- en Investeringsagenda een plek krijgen. De aanvragen zullen uiterlijk

[4] Ministerie EZK (27 november 2020, kenmerk CE-AEP / 20281772), Nederlands herstelplan voor de Recovery and Resilience Facility.

medio maart 2021 gereed moeten zijn voor indiening door initiatiefnemers zelf, waarna onafhankelijke toetsing van projecten plaatsvindt door Stimulus (technische en financiële beoordeling). Kortom, de selectie van de projecten in deze agenda biedt geen garantie op daadwerkelijke uitkering.

Naast de Europese middelen maakt ook het Rijk middelen beschikbaar, en is de provincie bereid extra middelen vrij te maken voor herstel vanuit de immunisatieportefeuille en ontwikkelbedrijf (revolverend) en vanuit de lopende programma's (incidenteel). Ook gemeenten en BOM maken extra middelen beschikbaar voor realisatie van projecten. Bijlage 2 toont een eerste indicatieve overzicht van aanvullende middelen.

Actieve lobby: gezamenlijk optrekken naar Den Haag

Daar waar het gaat om middelen van derden (Rijk en Europa) zal de provincie zich samen met gemeenten en BOM inzetten voor een actieve lobby met als doel financiering van integrale Brabantse projecten die bijdragen aan brede welvaart in Brabant. Ervaring met lobby's richting Rijk en Europa leert dat het helpt als een grootschalige impact wordt gemaakt. Daarvoor is 'massa' nodig in de projecten. Het samenvoegen van verschillende Brabantse projecten in een 'integraal bod' draagt bij aan het realiseren van deze massa.

De grootschalige financiële RRF-EU steun voor overheidsinvesteringen en structurele hervormingen verloopt via het Rijk en zal een belangrijke focus hebben op projecten die bijdragen aan duurzaamheid en digitalisering (invulling wordt overgelaten aan een nieuw kabinet[5]) Ambtelijk zijn hiervoor de voorbereidingen opgestart. Een actieve gezamenlijke Brabantse lobby zal de kansen vergroten om de middelen uit dit fonds ook te kunnen aanwenden voor integrale Brabantse projecten, bijvoorbeeld gericht op het verduurzamen en digitaliseren van de bebouwde omgeving en op het verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte (groen en blauw). Besluitvorming over toekenning van RRF-EU middelen ligt bij het Rijk.

Ook intensiveert de provincie en gemeenten de lobby richting ministeries voor aanspraak op specifieke nieuwe fondsen en instrumenten in het kader van Coronaherstel. Daarbij zal de provincie enerzijds lobbyen voor financiering van integrale projecten en anderzijds trachten kansen te ontsluiten voor individuele gemeenten en hiermee een platform vormen voor Brabantse steden.

[5] Ministerie EZK (27 november 2020, kenmerk CE-AEP / 20281772), Nederlands herstelplan voor de Recovery and Resilience Facility.

3. Acties en investeringen

De acties en investeringen zijn weergegeven per samengesteld project (SP). Voor ieder samengesteld project zijn inhoud, financiën en proces uitgewerkt. Daarbij is per samengesteld project een matrix opgenomen met toelichting op het kernproject en de aanpalende projecten. Detailinformatie van de aanpalende projecten is opgenomen in bijlage 4.

SP1 Versnellen realisatie BrabantRing: open en veilige digitale marktplaats

De Coronacrisis onderstreept het belang van digitale connectiviteit en digitale verbindingen. Het versnellen van de ontwikkeling van de volgende generatie digitale verbindingen / infrastructuur is daarbij van essentieel belang. Digitalisering kent ook een belangrijke maatschappelijke kant, die Brabant weerbaarder en inclusiever kan maken. De Coronacrisis maakt namelijk ook duidelijk dat we meer (maatschappelijke) activiteiten op afstand gaan doen, en ook kunnen doen. Denk daarbij aan leren en zorgen op afstand.

Dit biedt kansen om de wijze waarop Brabanders leren, werken, zorgen, verplaatsen en recreëren te bestendigen zodat dit bijdraagt aan het innovatief vermogen van Brabant. Om een volgende stap te zetten is een robuuste en veilige digitale infrastructuur nodig die geschikt is voor maatschappelijke organisaties om digitale dienstverlening op te verlenen. Deze infrastructuur dient ook als enabler om op te kunnen vernieuwen en innoveren. De versnelling van BrabantRing zit in het versneld beschikbaar maken van een veilige en robuuste digitale infrastructuur voor grootschalige implementatie van maatschappelijke diensten in heel Brabant.

Dit project levert een belangrijke bijdrage aan de thema's wonen, samenleving, veiligheid en economisch kapitaal.

Inhoudelijk

BrabantRing biedt deze infrastructuur in de vorm van een open en veilige digitale marktplaats voor schaalbare connectiviteitsoplossingen en maatschappelijke digitale diensten via bestaande glasvezelverbindingen. BrabantRing vergroot daarmee de dataverbondenheid en digitale bereikbaarheid in Brabant, met name voor maatschappelijke diensten. Het succesvol realiseren van BrabantRing, en de ingebruikname daarvan voor maatschappelijke innovatie, draagt bij aan een weerbaarder en inclusiever digitaal Brabant. Het kunnen beschikken over een betrouwbaar, betaalbaar en razendsnel netwerk voor digitale innovatieve diensten in de zorg, onderwijs en smart city / mobiliteit en andere maatschappelijke toepassingen zorgt voor behoud van het aantrekkelijke vestigingsklimaat.

Om de BrabantRing te realiseren werken de provincie en de B5 aan een voorstel om de Brabant Fiber Exchange op te richten. De BFX krijgt de opdracht om steden aan te sluiten en om maatschappelijke organisaties aan zich te binden door digitale diensten via BrabantRing aan te bieden (toegang tot de digitale marktplaats). De oprichting van de BFX, de realisatie van een aantal opstappunten en (proces)ondersteuning bij realisatie van city-ringen vormen de activiteiten voor het kernproject waarmee de digitale marktplaats werkend wordt.

Het volgend overzicht toont de opbouw van het samengesteld project. De aanpalende projecten zijn geclusterd naar zorg- en welzijnstoepassingen, onderwijstoepassingen en smart city toepassingen.

Versnellen realisatie BrabantRing: open en veilige digitale marktplaats			
Kernproject (Provincie)	**Participatie in Brabant Fiber Exchange (BFX) en kredietfaciliteit voor exploitatie BFX**		Geschatte omvang investering: **EUR 4.75 mln**
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
Aanpalende projecten zorg en welzijn (gemeenten)	-	1. Opschalen Leefsamen (samenwerking Eindhoven, Helmond; REACT-EU **710k** + **640k** door partners) 2. Elkerliek@home (Helmond; REACT-EU **300k** + **300k** door partners) 3. Brabant Virtual Health (digitalisering gezondheidszorg, samenwerking Bergen op Zoom, Roosendaal, Tilburg); REACT-EU **2.0M** + **2.0M** door partners)	1. Slim AI zorgdossier (Tilburg)
Aanpalende projecten onderwijs (gemeenten)	1. Hybride lesgeven VO (Eindhoven; **175k** P + **175k** G)	-	-
Aanpalende projecten smart city (gemeenten)	2. Verkeersmanagement binnenstad (Bergen op Zoom; **125k** P + **125k** G)	4. Smart city monitor (Den Bosch, Breda; REACT-EU **500k** + **300k** door partners) 5. Weerbare en inbraakvrije wijk (Helmond; REACT-EU **250k** + **400k** door partners))	2. Warande Digitaal (Helmond) 3. 24/7 spanning, smart city en internet of things (Tilburg) 4. Digitalisering havendiensten / Smart Port (samenwerking Bergen op Zoom, Waalwijk, Oss; EFRO)
NB: P=**provincie**, G=**gemeente**, groen=**REACT-EU**			

De aanpalende projecten zijn bestaande innovatieve digitale initiatieven. Deze initiatieven moeten worden uitgewerkt en kunnen via BrabantRing in gebruik worden genomen. Deze launching initiatieven zijn showcases waarmee we kunnen laten zien hoe de digitale innovaties in de praktijk werken op BrabantRing. Andere gemeenten en projecten kunnen leren van deze showcase projecten, die bovendien schaalbaar en / of repliceerbaar zijn. Daarmee leveren zij meerwaarde voor de maatschappelijke uitdagingen waarvoor het aanpalende project is bedoeld en ondersteunen zij tevens de businesscase BrabantRing.

Lokale en bovenlokale projecten
De aanpalende projecten zijn schaalbaar en repliceerbaar, maar een deel is vooralsnog lokaal van aard. Voor een aantal aanpalende projecten is reeds bovenlokale samenwerking gezocht en zijn verschillende gemeenten betrokken. Deze projecten hebben de potentie om als een olievlek over Brabant te vloeien en verder te worden geïmplementeerd. Deze bovenlokale projecten richten zich op het domein zorg en welzijn (Project Digitalisering gezondheidszorg en Project Opschalen Leefsamen) en op smart city (verkeersmanagement / iVRI's).

Financieel

De kosten voor het kernproject (realisatie, beheer en projectkosten) zijn geschat op maximaal EUR 4.75 miljoen en zijn gesplitst in aandelenkapitaal als deelneming in BFX en begrotingskosten voor exploitatie van de BFX. Voor de oprichting van de BFX (en realisatie van opstappunten in B5 en M7) is de provincie in gesprek met de B5 gemeenten over de uitwerking van de financiering en governance.

Met M7 gemeenten vinden de eerste verkenningen plaats om nut en noodzaak van een opstappunt te onderbouwen. Op basis van de bevindingen uit de verkenningen maken provincie, M7 gemeenten en BFX nadere afspraken over deelname en aansluiting.

Voor aansluiting van kleinere gemeenten is een integrale verkenning nodig met gemeenten waarbij ook maatschappelijk relevante launching customers worden geïdentificeerd (onderwijs, zorg, agro, mobiliteit etc.). Op basis van de bevindingen uit de integrale verkenningen maken provincie, kleine gemeenten en BFX nadere afspraken over deelname en aansluiting.

Proces

Oprichting van de Brabant Fiber Exchange is gepland in het eerste kwartaal van 2021, besluitvorming is voorzien tijdens de BrabantSummit medio maart 2021. Naast de B5 zijn ook verschillende M7 gemeenten, waaronder Bergen op Zoom en Roosendaal, reeds in beeld voor versnelde realisatie van opstappunten op de BrabantRing.

De periode daarna zal in het teken staan van de (versnelde) uitrol van maatschappelijke toepassingen. Hiervoor investeren provincie en gemeenten in de realisatie van verschillende aanpalende projecten.

SP2 Opschalen Brabant Leert: weerbare Brabantse arbeidsmarkt

Brabant Leert richt zich op de thema's digitalisering en op het toekomstbestendig en weerbaar maken van de arbeidsmarkt. Eén van de maatregelen in deze opgave is de directe inzet op (digitale) scholing van de Brabantse beroepsbevolking om ervoor te zorgen dat (potentieel) werkenden voorbereid zijn op de toekomstige arbeidsmarkt die een verre mate van digitalisering en robotisering behelst. Brabant Leert biedt digitaal scholingsaanbod gericht op het om-, bij- en opscholen van de werkende en potentieel werkende Brabander op het gebied van (digitale) werkvaardigheden om zo de inzetbaarheid van het arbeidspotentieel te vergroten.

Dit project levert een belangrijke bijdrage aan de thema's arbeid en vrije tijd en menselijk kapitaal.

Inhoudelijk

Het kernproject van Brabant Leert is een digitaal scholingsplatform. Dit platform bevat informatie over en aanbod van digitaal scholingsaanbod dat gebruikers helpt te komen van een huidige, niet toekomstbestendige (arbeids)positie naar één die past bij de veranderende kenniseconomie van Brabant. Het kernproject is gericht op de doorontwikkeling van het Brabant Leert platform naar een robuust Brabants digitaal onderwijsplatform (Leven Lang Ontwikkelen) met een daaraan gekoppeld financieringsinstrument. De basis is het platform zoals het nu al staat. In drie stappen wordt dit opgewerkt naar een platform dat het hele proces van werk (geen werk) naar toekomstige werk ondersteunt door middel van informatie en scholingsaanbod.

1. Het versterken van ondersteuningsstructuur van het platform, en realiseren van scholingsaanbod op concrete locaties vormen de kern van het samengestelde project.
2. De onderliggende ondersteuningsstructuur helpt de Brabantse werkenden en werkzoekenden met de juiste informatie en begeleiding het juiste scholingsaanbod te volgen om toegerust te zijn op een toekomstige baan in een kansrijke sector. Deze ondersteuningsstructuur versterken we door voor de regionale LeerWerkLoketten extra middelen te reserveren in de begroting van het kernproject.
3. Daarbij realiseren we op tien plekken in Brabant herkenbare broedplaatsen waar we in een hybride leeromgeving de digitale omgeving ondersteunen met fysieke leermogelijkheden.

Met dit samengestelde project sluiten we aan op de doorontwikkeling van Brabant Leert als kernproject en vormen daarmee een programma voor Leven Lang Ontwikkelen van Brabanders. Dit kernproject maakt deel uit van de uitvoeringsagenda van het actieplan Arbeidsmarkt. Het project wordt gerealiseerd samen met de gemeenten en de partners van het Pact. In de uitvoering van het actieplan Arbeidsmarkt heeft de provincie de arbeidsmarktregio's als Pact partner een belangrijke rol gegeven en in totaal EUR 11.5 mln beschikbaar gemaakt voor het uitvoeren van regionale meerjarenprogramma's.[6] In deze meerjarenprogramma's hebben de regio's aangegeven welke regionale aanpak zij hebben ontwikkeld voor het ondersteunen van werkenden en werkzoekenden bij het her-, om- en bijscholen. Het kernproject en de Actie- en Investeringsagenda sluiten hierbij aan.

Het project wordt gestart en uitgevoerd in 2021 en 2022. Het resulteert in (maatschappelijke) impact door de aansluiting op de (toekomstige) arbeidsmarkt van de beroepsbevolking te versterken en draagt daarmee substantieel bij aan het lange termijn groeivermogen van Brabant. Het project draagt bij aan het verhelpen van een urgente uitdaging gerelateerd aan COVID-19 namelijk de groeiende werkloosheid in een aantal sectoren (waaronder horeca, evenementen en leisure) en de tekorten in andere sectoren (waaronder zorg, ICT, logistiek en techniek).

Het volgend overzicht toont de opbouw van het samengesteld project.

[6] De meerjarenprogramma's sluiten aan bij drie opgaven: (1) De actielijnen uit het actieplan (EUR 8 mln); (2) Het bevorderen van duurzame inzetbaarheid vanuit de Coronacrisis opgave (EUR 2,5 mln); en (3) Extra aandacht te besteden aan de doelgroepen 50+ en laaggeletterdheid (EUR 1.0 mln).

Opschalen Brabant Leert: Met Brabant Leert de arbeidsmarkt weerbaarder maken			
Kernproject (Provincie)	**Brabant Leert platform en versterking ondersteuningsstructuur**		Geschatte omvang: **EUR 2 mln**
	Realiseren van scholingsaanbod op concrete locaties / campussen met onderwijs en bedrijven		Beschikbare krediet-middelen: **EUR 5 mln**
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
Aanpalende projecten (gemeenten)	1. Hybride leeromgeving BUAS met 'AI Gaming campus' (Breda; plan van aanpak **100k** P) 2. Verdubbelaar open badges (Breda; **20k** P + **20k** G) 3. Hybride leeromgeving Grasso Grenco (Den Bosch; opstellen plan van aanpak masterplan **100k** P + **100k** G) 4. Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; plan van aanpak masterplan **50k** P + **50k** G) 5. Hybride leeromgeving mindlabs (Tilburg; plan van aanpak **100k** P + **100k** G) 6. Hybride leeromgeving Leefgoed Veghel (Kloosterkwartier; Meierijstad, uitwerken concept **100k** P + **100k** G) 7. Hybride leeromgeving Pivot Park (MBO/HBO; Oss; uitwerken concept **50k** P + **50k** G) 8. Verdubbelaar open badges (Oss; **40k** P + **40k** G) 9. Digitale Werkplaatsen Oss productiviteitsverhoging (Oss, DWO **60k** P + **60k** G + **50k** R) 10. Oosterhout Leert (leren op werkplek / bedrijfsschool; Oosterhout; **100k** P + **100k** G) 11. Hybride leeromgeving 't Handelshuys (Uden, plan van aanpak; **100k** P + **90k** G) 12. Verdubbelaar open badges (Uden; **20k** P + **20k** G) 13. Opschalen ondersteuning ZZP-ers bij 'roer-om' (Waalwijk; **80k** P + **140k** G)	1. Hybride leeromgeving Grasso Grenco (Den Bosch; uitwerken voor REACT-EU **1.0M** + **300k** door partners) 2. Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; uitwerken voor REACT-EU **2.0M** + **2.0M** door partners) 3. Hybride leeromgeving 3H Theatertechniek (Bergen op Zoom; uitwerken voor REACT-EU **600k** + **1.0M** door partners) 4. Hybride leeromgeving Delta Agrifood Business doorontwikkelen lab (Bergen op Zoom; uitwerken voor REACT-EU **400k** + **2.0M** door partners) 5. Uitwerken hybride leeromgeving Chocolate Factory in combinatie met Circular Food Center (Meierijstad; uitwerken voor REACT-EU **2.1M** + **bijdrage** door partners)	-
NB: P=**provincie**, G=**gemeente**, R=**Rijk**, groen=**REACT-EU**			

Verwacht resultaat

De mismatch op de arbeidsmarkt wordt verbeterd door voldoende goed opgeleid personeel voor de kansrijke sectoren van Brabant; dit meten we door de spanningsindicator van de arbeidsmarkt die in balans raakt. We zetten in op een werkend platform voor een leven lang ontwikkelen waar al het juiste modulaire scholingsaanbod op beschikbaar is en de gebruiker wordt begeleid in het maken van de juiste keuze (via het platform de funnel van werk(zoekend) naar werk helemaal werkend). Via Brabant Leert scholen we jaarlijks 5.000 Brabanders om en bij. Zo komen we tot een Brabantse Scholingscatalogus met al het modulair scholingsaanbod; voldoende aanbod voor kansrijke sectoren.

We financieren dit aanbod met het opzetten van een Brabants Scholingsfonds waarmee we scholingsaanbod financieel toegankelijk maken voor de gebruiker. Op tien relevante plekken in Brabant creëren we een broedplaats. Deze zijn herkenbaar met een eigen kleur en locatie en passend bij de vraag en het aanbod in de regio waar al het relevante opleidingsaanbod, hybride, met het MKB zichtbaar geland, samenkomt en leidt tot economische bedrijvigheid, innovation

hubs, startersfaciliteiten, stage- en afstudeerplekken, toegepast onderzoek en internationale relevantie. Daarvoor werken we bestaande locaties op en initiëren we nieuwe locaties.

Betrokken partijen
Brabant Leert is een initiatief van het Kernteam Impact Economie Corona (KEIC) van het Pact Brabant. Met vertegenwoordigers uit het Pact is een werkgroep geformeerd die de eerste contouren van Brabant Leert heeft geschetst. Met hulp van de BOM is gezocht naar een snelle oplossing voor het beschikbaar maken van een platform. De BOM heeft een door de BOM begeleide startup bereid gevonden het platform vorm te geven. Daarnaast heeft de BOM het proces om te komen tot een kansrijke business case getrokken.

In Brabant Leert zijn de partners van het Pact Brabant de meest relevant betrokken partijen. Dit zijn de Provincie Noord-Brabant, de Brabantse gemeenten die de arbeidsmarktregio's voorzitten, de sociale partners (VNO-NCW Brabant Zeeland, de FNV en het CNV), Kennispact Brabant (de Brabantse ROC's), de hogescholen, de universiteiten en kenniscentra. Daarnaast zijn brancheorganisaties, O&O fondsen en het Rijk (OCW, EZK en SZW) ook partners.

Financieel

De kosten voor het kernproject zijn geraamd op EUR 2.0 miljoen voor de doorontwikkeling van het platform Brabant Leert. Dit is inclusief versterking van de regionale ondersteuningsstructuur.

Aanvullend is EUR 5.0 miljoen geraamd voor het realiseren van scholingsaanbod op concrete locaties / campussen met onderwijs en bedrijven. De inzet van procesmiddelen wordt gebruikt om de broedplaatsformules verder uit te werken om deze te vertalen in een plan van aanpak per broedplaats en een concrete business case.

Proces

Het vervolgproces kent op korte termijn drie werkstromen:

1. Het eerste kwartaal van 2021 krijgt de doorontwikkeling van het platform definitief invulling en wordt het scholingsaanbod met de stakeholders gedefinieerd om dit tot de zomer van 2021 te ontwikkelen.
2. Parallel daaraan wordt gewerkt aan een gemeenschappelijke blauwdruk voor de broedplaatsformule, en wordt voor de diverse locaties een plan van aanpak uitgewerkt, met inzet van ondernemers en onderwijs. De kosten van het maken van deze aanpakken worden gefinancierd door provincie en gemeenten samen.
3. De basis van een scholingsfonds wordt eveneens vormgegeven. Hierbij wordt voortgebouwd op de aanvragen die we met alle scholingspartners hebben ingediend bij het Rijk/SZW.

In de tweede helft van 2021 en in 2022 wordt op tien plekken in Brabant de herkenbare broedplaatsformule opgewerkt.

SP3 Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed

Tijdens de Coronacrisis zijn Brabanders massaal aan de slag gegaan met het verbouwen en verduurzamen van woningen. Dit onderstreept het belang dat we met zijn allen hechten aan een duurzame leefomgeving. De gebouwde omgeving is het kloppend hart van onze maatschappij: de plek waar we wonen, werken, recreëren en welzijn en (brede) welvaart ervaren. Inzetten op verduurzaming draagt bij aan het woon en werkklimaat, en draagt daarmee op termijn ook bij aan de Brabantse concurrentiepositie. De provincie ziet in verduurzaming van maatschappelijk vastgoed en de bestaande woningvoorraad een belangrijke component om te kunnen versnellen. Om de noodzakelijke verduurzaming in wijken te kunnen faciliteren moeten we toe naar een planmatige en schaalbare aanpak: de *Brabantse Bouwtrein* moet op gang gebracht worden.

De *Brabantse Bouwtrein* bouwt verder aan een bundeling van alle partijen betrokken bij enerzijds de bouw en anderzijds de verduurzaming. Samenwerking gericht op de hele keten, zowel overheid (provincie, regio's en alle Brabantse gemeenten), kennis/onderzoek en bedrijfsleven (van productontwikkeling tot realisatie). Daarbij redeneren we zoveel mogelijk vanuit de behoeften van de eindgebruikers: de Brabantse inwoners. Momenteel is er veelal sprake is van meerdere losse projecten op het gebied van verduurzaming gebouwde omgeving, vaak zonder samenhang. Middels dit project kan massa worden gemaakt en worden opgeschaald door het samenvoegen passende financieringsoplossingen die programmatisch worden ingezet.

Dit project levert een belangrijke bijdrage aan de thema's wonen, natuurlijk kapitaal en milieu, arbeid en grondstoffen.

Inhoudelijk

Het kernproject is een Brabantbreed Financieringsarrangement en financieel maatwerk als backbone voor de Bouwtrein Brabant:

1. Een Brabantbreed Financieringsarrangement voor verduurzaming van vastgoed dat een aanvulling in de onrendabele top mogelijk maakt (die bijvoorbeeld optreedt bij gebruikmaking van ESCO, woonabonnement, ontzorging). Zo zoeken we naar mogelijkheden om woonlasten niet te laten stijgen
2. De financieringsinstrumenten worden efficiënt aangeboden via vier regionale loketstructuren, aansluitend op de huidige structuur per regio. Deze loketten worden ondersteund door provincie en gemeenten.
3. Om een schaalsprong te maken, de pijplijn met realisatieprojecten te vullen en zo de kosten van verduurzaming naar beneden te brengen, ontwikkelen we een gezamenlijk programma.

Voor de eerste tranche richten we ons op de doelgroepen particuliere woningen, VVE's en maatschappelijk vastgoed. Per doelgroep starten we met pilots (maximaal twee projecten per doelgroepen en niet regio-gebonden). In de pilots onderzoeken we ontzorging (energieloketten), financieringsinstrumenten (ESCO's, vouchers etc.) en fysieke duurzaamheidsaanpassingen van vastgoed (isolatie, duurzame warmte en/of opwek). Een inventarisatie onder gemeenten levert per deelonderwerp de volgende pilotprojecten op:

1. Particuliere woningvoorraad
    - *ESCO:* Het project Bouwtrein Brabant – ESCO kent een ontwikkelcomponent waarin aan de hand van concrete casussen tot een of meerdere operationele financieringsaanpakken wordt gekomen. Daarnaast is er een financieringscomponent, waarin budget beschikbaar komt voor een x-aantal woningen tot 2025.
        - Gespikkeld bezit: Bij de verduurzaming van de woningen in wijken door woningbouwcorporaties wordt vaak gestuit op gespikkeld bezit. Om deze woningen aan te laten haken zijn nog geen goede financiële arrangementen, deels omdat dit vaker een hoog financieel risicoprofiel kent. Via de gemeente of via de woningbouwcorporatie kan hier straks wel gebruik van worden gemaakt.

- *Bewonerscollectieven:* Het project Bouwtrein Brabant – Bewonerscollectieven kent een component vouchers (om collectieve oplossingen te onderzoeken op haalbaarheid) gecombineerd met een regeling om de uitvoering deels mee te financieren.

2. Verenigingen van Eigenaren (VVE's; twee projecten)
   - *Brabantbreed VVE loket:* Het project Bouwtrein Brabant – VVE loket streeft ernaar om VvE's zelf aan de slag te krijgen met het verduurzamen van hun complex en de VvE-beheerders slimme tools, samenwerkingsovereenkomsten met de brancheorganisaties en training aan te reiken, zodat zij een verdienmodel kunnen gaan ontwikkelen voor de begeleiding van verduurzaming van appartementencomplexen met VvE's en hiermee zelf aan de slag kunnen gaan. Daarnaast streeft het project ernaar een permanente informatie- en communicatie-infrastructuur op te zetten waarlangs gemeenten hun wijktransitie-aanpakken naar de doelgroep van de VvE's in de toekomst kunnen vormgeven.
   - *Begeleiding uitvoering energiemaatregelen VVE:* Het project Bouwtrein Brabant – Begeleiding uitvoering energiemaatregelen VVE streeft ernaar VVE's verder te begeleiden bij het realiseren van de geadviseerde energiemaatregelen. Vaak zijn voor de financiering van de maatregelen bij VvE's zijn geen middelen gereserveerd, Hiervoor is aanvullend afdekking gewenst van de onrendabele kosten.

3. Eigenaren maatschappelijk vastgoed (drie projecten)
   - Het project Bouwtrein Brabant – maatschappelijk vastgoed kijkt naar regelgeving met betrekking tot maatschappelijk vastgoed (bijvoorbeeld scholen) en naar aanvullingen op het bestaande financieringsinstrumentarium.[7]
   - *Scholen: zie samengesteld project 'verbeteren ventilatie en verduurzamen scholen'.*
   - *Zorgvastgoed:* Aansluiten bij Green Deal aanpak (Midden Brabant en of Nationaal). Voor wat betreft de investeringen maken de zorginstellingen zelf een MJOP waarin dit punt opgenomen moet worden. We kijken in Brabant hoe we die MJOPs kunnen linken aan de Transitievisies Warmte En naar aanvullingen op het bestaande financieringsinstrumentarium.

In de eerste tranche onderzoeken we ook in iedere regio (West, Midden, Noordoost en Zuidoost) de doorontwikkeling van een regionaal energieloket. We werken regionaal om redenen van efficiency, maar ook om de relatie met de RES te leggen. De keuze voor inrichting ligt bij de betreffende regio. Er kan voor onderwerpen ook aangesloten worden op een provinciaal loket, zoals nu bijvoorbeeld voor kleine maatschappelijke vastgoedeigenaren (SPUK), het doelgroepspecifieke sportloket en op het gebied van kennisdeling: energiewerkplaats Brabant.

Het is belangrijk om een (lean) programma neer te zetten om de continuïteit en samenhang te borgen in de toekomst. De Bouwtrein Brabant moet er vooral naar streven dat reeds bestaande initiatieven bij gemeenten geïntegreerd worden; niet gaan concurreren met wat er al is. De opgave van Bouwtrein Brabant is niet het ondersteunen van standalone projecten van individuele gemeenten, maar het bevorderen van versnelling. Versnelling via financiële arrangementen, via het bevorderen van best practices en door onderlinge samenwerking: regio overstijgend, en doelgroep/thema gebonden. Het is belangrijk dat dit niet een enkele sprint is maar een opmaat naar een langjarige en structurele vorm van samenwerken in Brabant. Onderstaand overzicht toont de opbouw van het samengesteld project.

Het volgend overzicht toont de opbouw van het samengesteld project.

[7] (Een deel van) het maatschappelijk vastgoed wordt extra getroffen door de Coronacrisis, denk hierbij aan sportaccommodaties en cultuur, waar de inkomsten voor een groot deel wegvallen terwijl exploitatiekosten doorlopen. Voor kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren is vanuit BZK via de provincie inmiddels de SPUK regeling beschikbaar waarmee ondersteuning kan worden vormgegeven, maar waaruit geen investeringen gedaan kunnen worden.

Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed			
Kernproject (Provincie)	**Brabantbreed financieringsinstrument**		Geschatte omvang: **EUR 42 tot 59 mln**
	Doorontwikkeling (opschalen) van regionale infrastructuur van energieloketten		Bijdrage **EUR 2.0 mln**
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
Aanpalende projecten (gemeenten)	-	1. VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk[8]; uitwerken voor REACT-EU **1.8M** + **1.2M** door partners)	1. Hoge Vucht (uitrol ESCO via energieloket; Breda) 2. Verduurzamen 10 schoolgebouwen (Den Bosch) 3. Maatschappelijk vastgoed-ESCO (Eindhoven) 4. Transitie van bestaand warmtenet (Helmond) 5. Verduurzaming gespikkeld bezit in Kruidenbuurt (Tilburg) 6. De Kuil als pilot gespikkeld bezit (Bergen op Zoom) 7. Pilot maatschappelijk vastgoed (Meierijstad) 8. Programma duurzaamheid / energieloket (Oosterhout) 9. Nispen als pilot voor de ESCO (Roosendaal) 10. Pilot met versnelde uitrol Woonconnect (Uden) 11. Versnelling maatschappelijk vastgoed (Waalwijk)
NB: G=**gemeente**, groen=**REACT-EU**			

Voorts wordt gestart met het inzichtelijk maken van waar met extra middelen een schaalsprong/versnelling kan worden aangebracht in de verduurzaming van vastgoed, en waar welk instrumentarium een extra hefboom kan creëren. Daarbij worden de mogelijkheden voor verduurzaming van vastgoed afgezet tegen de financieringsopties die er op dit moment zijn (kapitaalmarktonderzoek).

Betrokken partijen
In SP3 werken provincie, B5 en M7 gemeenten en BOM samen. Alle Brabantse gemeenten hebben duurzaamheidsbeleid, nemen deel aan de RESsen en werken dit jaar aan hun Transitievisie Warmte. Vanuit dat beleid voeren gemeenten op dit moment al projecten uit die relevant zijn voor bovenstaande structuur. Daarnaast kennen de meeste gemeenten (een vorm van) duurzaamheidsleningen. Dit geheel gaan we gezamenlijk aanvullen, versterken en versnellen vanuit het samengesteld project Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed (SP3).

Financieel

Voor het kernproject (revolverend financieringsinstrument; fonds) is een omvang geraamd van EUR 42 – 59 miljoen, daarmee kan een goede start worden gemaakt. Deze eerste schatting moet verder worden onderbouwd middels een kapitaalmarktonderzoek. Voeding van het fonds wordt mede beoogd vanuit de provincie en het Energiefonds van de BOM, aangevuld met andere (publieke en private) middelen.

Randvoorwaarde voor succes van deze aanpak is de doorontwikkeling van de regionale energieloketten. Daarvoor zijn proceskosten nodig (oplopend tot maximaal EUR 4 miljoen), waarover provincie en gemeenten aanvullende afspraken moeten worden gemaakt.

[8] Samen met Stichting VVE Belang en vier VVE beheerders.

Proces

Het proces gaat uit van een aantal taken die achtereenvolgens moeten worden uitgevoerd maar ook sterk met elkaar samen hangen. Hierin onderscheiden we vier lijnen:

1. Uitwerken revolverend fonds en externe additionele financiering, te beginnen met een gedegen kapitaalmarktonderzoek
2. Aanvullende afspraken regionale loketstructuur
3. Uitvoeren eerste tranche projecten
4. Samenwerking opbouwen, programma inrichten en governance
5. Kennisontwikkeling en -deling

Vooralsnog worden de volgende mijlpalen gedefinieerd:

1. analyse en uitwerking financiële construct voor fonds en de koppeling aan nationale en internationale programma's (Q1 2021)
2. de inventarisatie van pilot projecten op doelgroep (Q1 2021; uitvoering vanaf Q3/4 2021)
3. de programmaorganisatie en opzet (Q3 2021)

SP4 Impuls (binnen)steden: vitale en gezonde steden

Om ons woon-, leef- en vestigingsklimaat aantrekkelijk te houden ligt er de komende jaren een stevig accent op de transformatieopgaven in Brabantse steden. Daartoe hebben Provinciale Staten op 8 mei 2020 de Bestuursopdracht "terugdringen woningtekort en leegstand & participeren in stedelijke transformatie' vastgesteld. De actualiteit van de Coronacrisis zet niet alleen de retail en horeca in binnensteden verder onder druk (direct omzetverlies bij ondernemers in binnensteden, faillissementen en daarmee mogelijk leegstand) maar vraagt ook om een andere kijk op het gebruik en bereikbaarheid van de openbare publieke ruimte en de waardering voor de kwaliteit van de leefomgeving. Het zorgt voor een versnellingsopgave ten aanzien van die activiteiten en projecten die daar direct een positieve invloed op hebben. In het kader van Coronaherstel bevestigt de provincie met B5 en M7 gemeenten de stedelijke transformatie aanpak over het geven van een impuls aan vitale en gezonde binnensteden.

De lijnen die de provincie heeft ingezet rondom tal van transformatieopgaven, worden gecontinueerd en op onderdelen geïntensiveerd en versneld. Tegelijkertijd wordt een intensief partnerschap met gemeenten en andere betrokken (markt)partijen aangegaan. Dit sluit nauw aan bij de wens om als provincie meer gebieds- en ontwikkelingsgericht te willen werken. Daarmee kunnen diverse (provinciale) doelen worden gerealiseerd, waaronder herbestemmen en transformeren naar wonen, economische structuurversterking, mobiliteit, energie, klimaatadaptatie, sociale veerkracht en erfgoed. Dit is gebiedsgericht maatwerk met gemeenten en partners.

Dit project levert een belangrijke bijdrage aan de thema's welzijn, wonen, natuurlijk kapitaal en milieu en economisch kapitaal.

Inhoud

Voor de eerste tranche kijkt de provincie met gemeenten naar transformatieprojecten die een direct effect hebben op de acute problematiek als gevolg van Corona, waaronder het tegengaan van leegstand, aanpak openbare ruimte en betere bereikbaarheid:

- Leegstand: Duurzaam investeren in het transformeren van leegstaande winkelpanden en kantoren naar alternatieve invulling (waaronder woningen en 'elkaar ontmoeten' / maatschappelijke functies; vermengen van functies in de stad zodat mensen om verschillende redenen en op verschillende tijden tot de binnenstad worden aangetrokken en de leefbaarheid vergroot).
- Transformatie openbare ruimte: Investeren in kwalitatief hoogwaardige en toegankelijke openbare ruimte (groen, blauw, leefstraten, brede trottoirs) en verbinding met groen en blauw buiten de stad (waaronder het Van Gogh National Park).
- Bereikbaarheid: Investeren in bereikbaarheid van binnensteden/buitengebied voor langzaam verkeer en deelvervoer (bredere trottoirs, autoluwe straten, fietspaden en fietsstallingen, routes uit de stad).

Het kernproject impuls gezonde en vitale binnensteden met de projecten c.q. opgaven past in de aanpak van de stedelijke transformatie, waarbij we het revolverend investeringskrediet van het Ontwikkelbedrijf willen inzetten. Dit sluit aan op het bestaande beleidskader van de provincie Brabant[9] en kan een bijdrage leveren, en impuls geven aan urgente Corona-gerelateerde projecten. De investeringen zullen zich voornamelijk richten op projecten die bijdragen aan de ontwikkelopgaven van (hoog)stedelijke centrummilieus en herpositionering en compacter maken van binnensteden. De provincie heeft daarmee een brede insteek, gericht op diverse functies (waaronder herbestemmen naar wonen), functieveranderingen en ruimtelijk-kwalitatieve opgaven om het woon- en vestigingsklimaat te versterken. Het gaat hierbij meer concreet om transformatiegebieden in de B5 en M7 waar:

[9] Provincie Noord-Brabant (8 mei 2020), Bestuursopdracht 'Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformatie'.

- de transformatieopgave zeer complex en omvangrijk is, die per se een gebiedsgerichte en niet kavelgerichte aanpak vergt.
- de transformatieopgave dynamisch en meerjarig is.
- diverse partners/stakeholders bij betrokken zijn.
- meer provinciale belangen in het spel zijn en het naast wonen en werken ook gaat om het integreren van doelen op andere beleidsterreinen, zoals de kwaliteit van de leefomgeving, erfgoed, klimaat, energie en openbare ruimte.
- een grote kans bestaat om in samenwerking met gemeenten en betrokken partijen de provinciale beleidsdoelen te realiseren.
- synergie wordt gerealiseerd tussen de verschillende beleidsvelden (extra maatschappelijke meerwaarde).

Onderstaand overzicht toont de opbouw van het samengesteld project.

Impuls vitale en gezonde (binnen)steden			
Kernproject (Provincie)	**Financiering arrangement**	**Inzet investeringskrediet Ontwikkelingsbedrijf** inclusief **EUR 10 mln** risicoreservering tot 2023	
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)[1]	Type-3 (snel verder uitwerken)
Aanpalende projecten (gemeenten)	1. Verkenning naar (provinciale) middelen om groen / blauw projecten te stimuleren 2. Verkenning naar beschikbaarheid van BZK middelen voor transformatie van aanloopstraten 3. Verkenning naar mogelijkheden om initiatieven ter bevordering van de levendigheid van (binnen) steden te stimuleren, met gebruikmaking van kunst / cultuur / belevingen / evenementen	1. De Nieuwe Mark (Breda, als onderdeel van 21 projecten) 2. Zuid-Willemspark (Den Bosch, als onderdeel van spoorzone) 3. Herinrichten Stationsplein / Stratumseind (Eindhoven, als onderdeel van Knoop XL) 4. Terugbrengen rivier de Aa in de stad (Helmond, als onderdeel van binnenstad) 5. Vergroenen openbare ruimte Stadsforum (Tilburg, als onderdeel van gebiedsontwikkeling) 6. Vergroenen Erasmus / Jacob Obrechtlaan (Bergen op Zoom, als onderdeel van aanpak binnenstad) 7. Duurzame (klimaat) transformatie vitaal en gezond centrum Veghel (Meierijstad, als onderdeel van transformatie binnenstad) 8. Vergroenen Stadscentrum (Oss, onderdeel van Spoorzone) 9. Vergroenen Arendsplein (Oosterhout, als onderdeel herontwikkeling Arendshof 2 (en 1)) 10. Vergroenen Vlietpark (Roosendaal, als onderdeel van Rondje Roosendaal) 11. Vergroenen openbare ruimte (Waalwijk, inclusief Hart van de stad / Krophollerensemble als onderdeel van transformatie binnenstad)	1. 21 projecten (Breda; verder uitwerken lopende samenwerkingsagenda SOK) 2. Spoorzone / Onderwijsboulevard (Den Bosch; uitwerken lopende samenwerking IOK) 3. Knoop XL (Eindhoven; verder uitwerken lopende samenwerking) 4. Aanpak binnenstad (Helmond; uitwerken lopende samenwerking IOK met Stationskwartier / Assenkruis) 5. Gebiedsontwikkeling Stadsforum en Koningswei (Tilburg; intake gebiedsontwikkeling) 6. Aanpak binnenstad (Bergen op Zoom; uitwerken lopende samenwerking IOK inclusief duurzame veilige en groene entree naar de binnenstad) 7. Transformatie centrum (Meierijstad; uitwerken samenwerking op basis van propositie) 8. Spoorzone (Oss; uitwerken samenwerking) 9. Herontwikkeling Arendshof 1 (Oosterhout; uitwerken samenwerking) 10. Aanpak binnenstad (Roosendaal; uitwerken samenwerking Rondje Roosendaal) 11. Herontwikkeling Kastanjeweg-Oost (Uden, uitwerken samenwerking) 12. Transformatie centrum (Waalwijk, samenwerking oppakken IOK, inclusief herontwikkeling De Els en HOV zone)
	1) Voor deze projecten verkennen we op korte termijn of een gezamenlijke groenblauwe propositie de kans groter maakt voor het verkrijgen van aanvullende financiering (vanuit rijksmiddelen of EU-fondsen, zoals de RRF).		

Financieel

Voor de financiering van het kernproject sluit de provincie enerzijds aan bij de provinciale bestuursopdracht / het beleidskader (middelen ontwikkelbedrijf en programmamiddelen), en anderzijds bij Europese en Rijksprogramma's. Met deze financieringsbronnen ontstaat een compleet pakket aan financieringsmogelijkheden die bijdragen aan het versnellen van projecten binnen de Coronaherstel investeringsagenda.

De primaire insteek van het ontwikkelbedrijf is zoveel mogelijk revolverend te werken, zodat de geïnvesteerde middelen weer terugvloeien en opnieuw kunnen worden geïnvesteerd. Bij de inzet van de revolverende middelen kan gedacht worden aan:

- risicodragende financiering van projecten (leningen, garantstellingen).
- risicodragende participaties in gemeentelijke fondsen (leningen, partner).
- risicodragende participatie in gebiedsontwikkeling (planontwikkeling, verwerving, financiering).

Aanvullend op de revolverende middelen voor projecten beschikt de provincie over procesmiddelen vanuit het ontwikkelbedrijf en uit diverse lopende provinciale programma's, zodat op korte termijn al ondersteuning geboden kan worden aan de planontwikkeling voor type-3 projecten.

Europese en Rijksprogramma's

Transformatieprojecten gerelateerd aan het tegengaan van leegstand, aanpak openbare ruimte en betere bereikbaarheid kenmerken zich veelal door onrendabele toppen. Dat past niet bij de gewenste revolverende investeringen vanuit het Ontwikkelbedrijf. Indien de revolverende middelen aangevuld kunnen worden met niet-revolverende investeringen vanuit Rijk of Europa, dan kan de impact en slagingskans van projecten aanzienlijk worden vergroot.

Provincie, B5 en M7 gemeenten en BOM, kijken hiervoor nadrukkelijk naar middelen die vanuit Europa en het Rijk beschikbaar worden gesteld, bijvoorbeeld in het kader van Coronaherstel. Verondersteld wordt dat de middelen gericht zijn op maatschappelijke investeringen en dat die middelen voornamelijk kunnen worden ingezet voor de financiering van onrendabele projecten. Kansrijk lijken daarbij onder andere RRF-EU en Leegstand EZK voor:

- subsidiering van onrendabele projecten (groen, water, langzaamverkeer, etc.), bijvoorbeeld in de publieke ruimte.
- subsidiering van onrendabele projecten vastgoed (transformatie/functieverandering vastgoed/leegstand).

Via deze Actie- en Investeringsagenda streven we naar het voorbereiden van een bod richting Rijk voor Europese middelen en Rijksmiddelen voor een Brabantse impuls aan de openbare ruimte (groen, water) en een Brabantse impuls voor vitale binnensteden (leegstand). Hiervoor zal de provincie actief de lobby inzetten en intensiveren richting Rijk.

Proces

De projecten in de impuls vitale en gezonde binnensteden bestaan voornamelijk uit (projecten binnen) omvangrijke binnenstedelijke transformaties. Deze projecten kenmerken zich door een hoge mate van complexiteit en lange doorlooptijden. De provincie is in het kader van de stedelijke transformatie aanpak al in overleg met gemeenten om de gemaakte procesafspraken uit te werken en/of om afspraken te maken over een groot aantal (nieuwe) binnenstedelijke transformatieopgaven (type-3 afspraak). Provincie en gemeenten committeren zich aan het nader uitwerken en concretiseren van de afspraken over de samenwerking in deze transformatieprojecten in 2021 en 2022 conform de bestuursopdracht. [10]

[10] Provincie Noord-Brabant (8 mei 2020), Bestuursopdracht 'Terugdringen woningtekort en leegstand en participeren in transformatie'.

Voorts is provincie bereid om de regie te nemen voor een gezamenlijke Brabantse lobby richting het Rijk voor financiering van de Brabantse impuls aan de openbare ruimte (groen, water) en een Brabantse impuls voor vitale binnensteden (leegstand). Hiervoor zal de provincie in Q1 2021 samenwerken met B5 en M7 gemeenten om te komen tot een Brabants voorstel op deze twee thema's (type-2 en -1 afspraken)

De provincie maakt in Q1 2021 concrete afspraken met gemeenten over (financiering van) de geïdentificeerde projecten.

SP5 Verbeteren ventilatie van scholen: versnellen verduurzaming

In een groot aantal schoolgebouwen voldoet de ventilatie niet aan de wettelijke ventilatienormen.[11] Gebrekkige ventilatie kan bijdragen aan het versneld verspreiden van virussen, waaronder het Coronavirus. Daarmee is de aandacht voor het onderwerp ventilatie fors toegenomen. Ook Brabantse scholen staan voor een omvangrijke opgave.

Investeringen in het verbeteren van het ventilatiesysteem zijn omvangrijk in geld en tijd. Door deze investering te combineren met het energiezuinig maken van de school, worden investeringen slim gecombineerd. Om dit te stimuleren heeft het Ministerie van OC&W een subsidieregeling aangekondigd waarmee tot 30% van de investeringen in ventilatie en verduurzamen worden vergoed (beschikbaar vanaf 4 januari 2021)[12]. De energiebesparende maatregelen leveren een verlaging in energielasten op waarmee de investeringen (deels) kunnen worden terugverdiend. Indien hieraan een slimme financiering in combinatie met een energieprestatiecontract wordt verbonden, worden scholen (en gemeenten) 'ontzorgd'. Op deze manier wordt de uitvoering van maatregelen op beide fronten versneld.

Dit project levert een belangrijke bijdrage aan de thema's gezondheid, milieu, natuurlijk kapitaal en milieu en grondstoffen.

Inhoudelijk

Het project beoogt gemeenten en scholengemeenschappen (basisonderwijs en middelbaar onderwijs) te ontzorgen bij de realisatie van een gezond binnenklimaat en betere energieprestaties (indien mogelijk verduurzamen naar CO2-neutraal en aardgasvrij). Uitgangspunt hierbij is de energielasten en onderhoudsbudgetten voor installaties gelijk te houden. Dit is mogelijk door investeringen in ventilatie te combineren met maatregelen om het gebouw energiezuiniger te maken en de primair benodigde energie te vergroenen. Daarmee kan de investering voor zowel ventilatie als verduurzaming worden terugverdiend. De prestaties (binnenluchtkwaliteit, energiebesparing, staat van onderhoud en comfort) worden gegarandeerd door de leverancier. Bijvangsten zijn het verhogen van het comfort- en gezondheidsniveau voor zowel leerlingen als docenten en het verlagen van de CO2 footprint.

Omdat geen enkele situatie dezelfde uitgangspunten kent, biedt het project verschillende oplossingsrichtingen. We starten met een financieel ontzorgingsinstrument, het kernproject. Dit arrangement bestaat uit een energieprestatiecontract in combinatie met de impuls (subsidie) van de Rijksoverheid. Het is een kans om de stimulans van het Rijk (subsidie) te combineren met een energieprestatiecontract gekoppeld aan een ESCo van het energiefonds van de BOM, waarbij er tevens specifiek gekeken wordt per school wat de mogelijkheden zijn om de energiekosten te drukken. Dit kan schoolbesturen voldoende comfort geven om de subsidie van de Rijksoverheid (vanaf 4 januari 2021) aan te vragen. Concreet bestaat het financieel ontzorgingsinstrument uit:

1. 30% - Subsidie Rijksoverheid
2. 70% - Financiering i.c.m. energieprestatiecontract (dekking maandelijkse bijdrage binnen de huidige exploitatie)

We starten met de eerste tranche scholen en evalueren of het instrument voldoende ontzorging biedt. Niet alle schoolbesturen / gemeenten hebben namelijk een financieringsvraagstuk en / of lopen tegen andere uitdagingen aan. Op basis van de resultaten van de evaluatie kan het ontzorgingsinstrument worden verbeterd zodat dit beter aansluit bij de wensen en behoeften.

Het volgend overzicht toont de opbouw van het samengesteld project.

[11] Het Landelijke Coördinatieteam Ventilatie op Scholen heeft in oktober 2020 geconstateerd dat circa 11% van de onderzochte schoolgebouwen in Nederland niet voldoet aan de wettelijke ventilatienormen en dat daar technische aanpassingen nodig zijn. Bij ruim 50% van de schoolgebouwen was het onderzoek nog niet afgerond of kon het onderzoek niet worden uitgevoerd.
[12] Ministerie OC&W (1 oktober 2020, referentie 25681838), *Rapportage Landelijk Coördinatieteam Ventilatie op Scholen*

Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen			
Kernproject (Provincie)	**Financieel ontzorgingsinstrument**	Potentieel **EUR 55 mln**, revolverend	
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
Aanpalende projecten (gemeenten)	1. Eindhoven, tien scholen 2. Tilburg, twee scholen 3. Meierijstad, één school 4. Oss, één school Procesmiddelen eerste tranche: **50k** P	-	1. Plan van aanpak voor uitrol van ventilatie-projecten in 2021 en 2022

NB: P=**provincie**

Verwacht resultaat
Het project draagt allereerst bij aan de urgente behoefte om de ventilatie van scholen te verbeteren, en daarmee de kans op verspreiding van virussen te verminderen. Daarnaast levert het project een bijdrage aan actuele opgaven zoals het versnellen van de energietransitie en het inrichten van een pandemiebestendig Brabant (een gezonde, duurzame en veilige omgeving).

Met het project wordt ventilatie op scholen versneld verbeterd, én wordt verduurzaming van maatschappelijk vastgoed in Brabant versneld. Een duurzamere, veiligere (minder COVID besmettingen) en gezondere omgeving leiden tot betere leerprestaties en minder ziekteverzuim. De regierol van provincie en BOM in het versnellen van verbeteren van ventilatie en verduurzaming ontzorgt gemeenten en schoolbesturen, waardoor capaciteit en middelen beschikbaar blijven voor andere kerntaken.

Het concrete doel is om in 2021:
- Inzicht te krijgen in de problematiek die er speelt bij de ventilatie en verduurzamen van de scholen in Brabant.
- Binnen de eerste tranche een totaal van veertien scholen te ontzorgen bij het zoeken van een passende oplossing voor het verbeteren van hun ventilatie en bij het vinden van investeringen ter verbetering van energieprestaties.
- Opstarten van een ontzorgingsprogramma waarbij het mogelijk wordt om samenwerking aan te gaan met verschillende leveranciers en installateurs.

Betrokken partijen
In dit project onderscheiden wij verschillende (type) betrokken partijen:

Provincie	Revolverend financier van de ESCo, proces facilitator, aanspreekpunt naar gemeenten
BOM	Beschikbaar stellen financieel ontzorgingsinstrument (ESCO; beheer financiële middelen, prestatieafspraken, opdrachtovereenkomsten met schoolbesturen), proces facilitator.
Gemeenten	Loket naar scholen, subsidieaanvrager
Schoolbesturen	Opdrachtgever maatregelen, klant van het financieel ontzorgingsinstrument (ESCO)
Rijk	Subsidieverstrekker (SUVIS)
Aannemers en installateurs	Voeren maatregelen uit voor schoolbesturen, voldoen aan prestatieafspraken, gaan overeenkomst aan met ESCO

Financieel
De financiering van het kernproject verloopt via de provincie. Voor de eerste tranche hebben veertien scholen uit vier gemeenten interesse getoond om deel te nemen aan het financieel ontzorgingsinstrument. Deze scholen worden ontzorgd via een bestaande samenwerking die vanuit de BOM en provincie wordt ondersteund (ESCO). De indicatieve financiële omvang van de bestaande samenwerking is EUR 3.0 miljoen. Hiermee kunnen naar schatting zes scholen (circa 90 klaslokalen) worden ontzorgd in de eerste tranche.

Bij succes is de verwachting dat er meer scholen zijn die zich zullen aanmelden voor een financieel ontzorgingsinstrument. Voor deze scholen zal dan een nieuwe samenwerking worden opgezet omdat de financiële omvang van de bestaande samenwerking hiervoor niet toereikend is.
De totale potentiële omvang van de investering is onduidelijk omdat de totale omvang van het probleem nog in kaart moet worden gebracht. Naar verwachting gaat het in Brabant mogelijk om 700 PO- en VO-schoolgebouwen waarbij de ventilatie moet worden verbeterd. Indien ventilatie en verduurzaming worden gecombineerd, dan is de verwachte investering circa EUR 30k per lokaal. Bij gemiddeld vijftien lokalen per schoolgebouwen komt dit neer op circa EUR 450k per schoolgebouw. De totale opgave voor Brabant komt hiermee op circa EUR 315 miljoen. Indien hiervan 30% wordt gesubsidieerd vanuit het Ministerie van OC&W (circa EUR 95 miljoen), dan resteert EUR 220 miljoen voor de schoolgebouwen.

- Indien wordt verondersteld dat 25% van de scholen kiest voor het provinciale financieel ontzorgingsarrangement, dan is de potentiële totale omvang van het financieel ontzorgingsarrangement circa EUR 55 miljoen. Dit financieel ontzorgingsarrangement betreft revolverende middelen.

Proces

De scholen die hebben aangegeven mee te doen met het financieel ontzorgingsinstrument zijn type-1 projecten, met deze scholen wordt direct een eerste slag gemaakt door de ventilatie te verbeteren en de scholen verder te verduurzamen. Door gebruik te maken van de bestaande samenwerking kan er snelheid gemaakt worden. De resultaten die worden bereikt met deze scholen zullen worden geëvalueerd en dienen als input voor verbetering van (een) volgende tranche(s).

Voor het vervolg wordt een plan van aanpak opgesteld waarin wordt uiteengezet op welke wijze de verdere uitwerking en uitrol van de ventilatieprojecten in 2021 en 2022 tot stand komt. Daarbij maken we gebruik van de (voorlopige) resultaten van de eerste tranche projecten en van het verduurzamingsonderzoek voor Samenwijs in Hilvarenbeek. Eind maart 2021 is dit plan van aanpak gereed. Onderwerpen zoals samenwerking tussen gemeenten en schoolbesturen, governance, projectorganisatie, opzet voorgestelde ESCo, benodigde middelen, aanhaken meerdere installatiebedrijven en het opstellen van een menukaart voor scholen komen daarin aan de orde.

Aanvullende projecten: eerste tranche private innovatieprojecten

Aanvullend op de type-2 projecten die provincie, B5 en M7 gemeenten en BOM hebben samengesteld, met het doel een succesvolle indiening bij het REACT-EU programma als onderdeel van het Brabantse luik, maakt de provincie een selectie van aanvullende kansrijke (MKB) innovatieprojecten gericht op versnelling van innovatietrajecten. Bij elk van deze projecten is vooral het MKB betrokken, en worden verbindingen gelegd met kennisinstellingen, onderwijs en/of campuslocaties. Deze projecten zijn geografisch verspreid over Brabant, en leggen soms direct een verbinding met de projecten die met de steden zijn opgewerkt.

De provincie legt de focus op projecten die positief gaan bijdragen aan de vijf innovatiecoalities die de provincie in het najaar van 2020 heeft geselecteerd in het Beleidskader Economie 2030:[13] slimme en groene mobiliteit, agrifood, energieconversie en -opslag, lifescience en health en AI en Big Data. In deze vijf coalities wordt gewerkt aan de toekomstige cluster die het verdienvermogen van Brabant in 2030 gaan verzorgen.

Op deze vijf thema's zijn meerdere projecten in beeld, en wordt met de indieners in diverse regio's en sectoren komende twee maanden gewerkt aan het uitwerken van business cases. We verwachten via deze business cases minimaal een bedrag van nog eens tien miljoen uit het Brabants Luik van REACT-EU weg te zetten.

[13] Provincie Noord-Brabant (2020), Beleidskader Economie 2030 – visie op een toekomstbehendige economie voor Brabant.

4. Totaalbeeld en vervolgstappen

Gezamenlijk vormen de beschreven acties en investeringen de Brabantse Actie- en Investeringsagenda Coronaherstel. Provincie, B5 en M7 gemeenten en BOM committeren zich via deze Actie- en Investeringsagenda aan een omvangrijk Coronaherstelpakket gericht op het versnellen van (middel)lange termijn structuurversterking met als doel Brabanders en de Brabantse economie concurrerender, weerbaarder en inclusiever de Coronacrisis uit te laten komen.

De investering van de provincie vindt in eerste instantie plaats in de vijf kernprojecten. De provincie zal de komende maanden de uitvoering van deze projecten ter hand nemen, en daartoe middels Statenvoorstellen budgetten beschikbaar stellen. Potentieel bedraagt de provinciale investering in kernprojecten EUR 146 tot 163 miljoen.

De investering in aanpalende projecten vindt plaats door gemeenten samen met provincie en partners. Deze investeringen vinden plaats in drie type projecten, die mede worden bepaald door het verschil in beschikbaarheid van financiering:

1. Type-1 projecten hebben we zelf controle over en kunnen we snel mee van start. Provincie, gemeenten en BOM investeren op korte termijn in een totaal van 31 projecten (EUR 2.6 mln).
2. Type-2 projecten werken we samen op met als doel op korte termijn financiering via middelen van de EU en het Rijk.
    a. Een totaal van elf projecten vanuit deze Actie- en Investeringsagenda, zullen provincie, gemeenten, BOM en private partijen opwerken als REACT-EU aanvraag (als onderdeel van het Brabants Luik: EUR 11.7 mln).
    b. Voor overige type-2 projecten wordt voorgesorteerd op een bundeling van Brabantse projecten rondom verduurzaming en kwaliteit van de openbare ruimte (groen / blauw) en financiering via Rijk. De bundeling van deze projecten wordt komende periode nader uitgewerkt, een raming van investering volgt.
3. Type-3 projecten werken we op korte termijn samen verder uit richting projecten die uitvoeringsgereed zijn. Hierover hebben provincie, gemeenten en BOM 27 procesafspraken gemaakt met duidelijke milestones. Provincie, gemeenten en BOM investeren in het verder brengen van deze projecten tot concrete afspraken.

De volgende tabel toont de verdeling van de investering over de projecten en type projecten.

Indicatieve investering per samengesteld- en type project				
	Kernproject	**Aanpalende projecten**		
	Kernproject	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
SP1: BrabantRing	EUR **4.75** mln	EUR **300**k	EUR **3.8** mln REACT	**3** procesafspraken
SP2: Brabant Leert	EUR **7.0** mln	EUR **920**k	EUR **6.1** mln REACT	-
SP3: Verduurzamen bestaand vastgoed	Potentieel EUR **44 - 61** mln	-	EUR **1.8** mln REACT	**11** procesafspraken
SP4: Impuls vitale en gezonde (binnen)steden	Potentieel EUR **35** mln	3 verkenningen	(11 projecten opwerken richting Rijk)	**12** procesafspraken
SP5: Ventilatie en verduurzamen scholen	Potentieel EUR **55** mln	14 scholen en EUR **50**k	-	**1** procesafspraak
Provinciale investering	**EUR 146 - 163 mln**	**EUR 1.3 mln**	**EUR 11.7 mln (REACT-EU)**	**27 procesafspraken**
Gemeentelijke investering	**-**	**EUR 1.3 mln**		**27 procesafspraken**

Een overzicht van projecten per gemeente is opgenomen in bijlage 3.

Vervolg: samen projecten opwerken en uitvoeren

Na besluitvorming over de Actie- en Investeringsagenda staan we voor de volgende stap, het uitvoeren van projecten. De provincie heeft het initiatief genomen voor, en de regie gevoerd over, het opstellen van de gezamenlijke Brabantse Actie- en Investeringsagenda. De uitvoering van de projecten ligt nadrukkelijk niet bij één partij maar zal in de geest van de samengestelde projecten een samenwerking zijn tussen de partners; provincie, gemeenten, BOM en andere partners.

De vervolgstappen verschillen per samengesteld project, mede afhankelijk van de financiering en de laatste gesprekken over de scope en beoogde resultaten van de projecten. Over de vervolgstappen zijn (worden) per project gerichte afspraken gemaakt. Per project wordt een overzicht uitgewerkt wie verantwoordelijkheden dragen, zowel ambtelijk als bestuurlijk.

Bijlagen

1: Samenhang herstelagenda's

2: Overzicht van aanvullende middelen voor Coronaherstel

3: Overzicht van aanpalende projecten per gemeente

4: Context van geselecteerde aanpalende projecten

1. Versnellen realisatie BrabantRing
2. Opschalen Brabant Leert
3. Verduurzamen bestaand vastgoed
4. Impuls vitale en gezonde (binnen)steden
5. Verbeteren ventilatie (en versnellen verduurzamen) van scholen

5: Overzicht van betrokkenen

BIJLAGE 1: Samenhang herstelagenda's

De Brabantse Actie- en Investeringsagenda Coronaherstel is niet de enige in zijn soort. Deze bijlage schetst beknopt de samenhang met het herstelbeleid van het Rijk en de herstelagenda van IPO.

Samenhang herstelbeleid Rijk, IPO en provincie	
Laag 1: Herstelbeleid Rijk	Het Rijk concentreert zich sinds de uitbraak van Corona vooral op acute noodsteun. De 4 planbureaus hebben deze zomer overheden ook opgeroepen tot duurzaam herstelbeleid, en een leidraad opgesteld waar goed herstelbeleid uit moet bestaan. Het kabinet heeft sindsdien ruwweg 3 sporen van herstel ingezet: A. 3e + 4e Corona herstelpakket (okt - dec 2020): onder andere verlenging COL / versterking ROM's / inzet extra middelen (om)scholing (EUR 1,2 mrd) + extra inzet retail binnensteden (EUR 100 mln). B. Herstel met behulp van EU-fondsen (nov 2020: doorgeschoven naar nieuw kabinet): RRF-EU (EUR 5,5 mrd). C. Duurzame en structurele groei versterking: Groeibrief (EUR 20 mrd) en MIRT. Om de beschikbare middelen uit de sporen 1A en 1B goed in te zetten (en niet voor 1C) heeft het kabinet dit najaar afspraken gemaakt met IPO/VNG. De afspraken zijn eind december vastgelegd in een brief aan de Tweede Kamer (zie laag 2).
Laag 2: Herstelagenda IPO - afspraken met het Rijk/VNG	Op 9 september 2020 is het herstelplan Regionale Economie aangeboden aan Staatssecretaris Keijzer. Op basis van dat plan heeft zij afspraken gemaakt met IPO en VNG. De dynamische uitvoeringsagenda IPO is de onderlegger van de afspraken die eind december zijn gemaakt. Deze agenda is opgebouwd langs drie sporen: 1. Ontwikkelkracht en innovatie: afstemming over de inzet van (extra) geld (van de regio's, Rijk en EU) op bovenregionale innovatiethema's (start met agrifood, medtech en waterstof). 2. Human Capital / MKB; afstemming over beschikbare instrumenten en samenwerking gemeenten / arbeidsmarktregio's, provincies en Rijk (onder andere EUR 1,2 mrd middelen SZW + ESF). 3. Gebiedsontwikkeling (binnensteden en bedrijventerreinen): afstemming en leren van elkaar aanpak, koppeling met fondsen (onder andere EUR 100 mln EZK en RRF-EU). Provincies committeren zich aan de Herstelagenda IPO, om vanuit eigen herstelbeleid bij te dragen aan de samenwerking met het Rijk. Voor Brabant verbinden we dit commitment aan de provinciale herstelagenda (zie laag 3).
Laag 3: Herstelagenda Provincie Noord-Brabant	Al sinds de uitbraak in maart 2020 heeft de provincie een Corona coördinatiestructuur ingericht. Waar het gaat om geld, is gekozen ons te richten op middellange- en lange termijn herstel (en geen acute noodsteun te verlenen). Vanaf juni 2020 heeft Brabant een PNB herstelaanpak ingericht waarmee we investerend de crisis uit kunnen komen, en aansluiten op het Rijks herstelbeleid en de IPO herstelagenda. A. Aanhaking Coronaherstelpakketten Rijk (1A + 1 B): - Thema innovatie: Via innovatiecoalities uitwerken van vijf bovenregionale innovatiethema's (ook vastgelegd in het beleidskader Economie 2030: energie / circulair, medtech, slimme mobiliteit, AI / data en Agrifood) + Versterking BOM (impuls van EUR 22,5 mln). - Thema's Talent en Gebiedsontwikkeling: samen optrekken met gemeenten in het kader van investeringsagenda B5 en M7 (zie onder). B. Herstel met behulp van EU-fondsen (vanaf maart 2021 eigen regionale middelen beschikbaar voor Brabant, programma REACT-EU (circa EUR 20 mln Brabants luik). C. Duurzame en structurele groei versterking: aanhaking vanuit provincie op thema's / consortia Groeibrief (1C): onder andere Brainportlijn, AI, Foodswitch, buisleidingen. Om de beschikbare middelen uit de sporen 3A en 3B goed in te zetten (en niet 3C) heeft de provincie ervoor gekozen dit najaar afspraken te gaan maken met de B5 en M7. Doel is de afspraken medio februari 2021 vast te leggen.
Laag 4: Actie- en investeringsagenda Coronaherstel B5 en M7 (AIAC)	De AIAC zet in op structuurversterking (dus geen noodsteun), en zet in op projecten waarmee we met succes een beroep kunnen doen op de nieuwe fondsen die de EU (REACT-EU en RRF-EU) en het Rijk (100 mln EZK) beschikbaar stellen, en / of op de provincie middelen (beleidsprogramma's, immunisatieportefeuille, ontwikkelbedrijf). Deze agenda is opgebouwd langs 3 sporen:

	1. Digitalisering: uitrol Brabant Ring + opschaling projecten gericht op toepassingen in sectoren zorg/onderwijs/smart city (koppeling REACT-EU). 2. Arbeidsmarkt: doorontwikkeling scholingsplatform Brabant leert, en uitrol aanbod (koppeling EUR 1,2 mrd Rijk, IPO herstelagenda en REACT-EU). 3. Gebiedsontwikkeling: impuls binnensteden en verduurzaming vastgoed (koppeling met onder andere EUR 100 mln EZK / BZK, RRF-EU en REACT-EU). In de AIAC worden drie type afspraken gemaakt: 1. Meteen starten: deze projecten worden gefinancierd vanuit eigen lopende programma's. 2. Samen optrekken: voor deze projecten hopen we een beroep te doen op EU-fondsen (REACT-EU of RRF, dus koppeling met 1B + 3B) of Rijksmiddelen. 3. Samen uitwerken: deze projecten pakken we samen op, maar zijn nog niet concreet genoeg om meteen van financiële afspraken te voorzien. In deze agenda worden dus nu geen afspraken gemaakt met de twaalf gemeenten over innovatiethema's uit de IPO herstelagenda of over al lopende projecten met de gemeenten en regionale triple helix partners in het kader van de Groeibrief en / of provinciale innovatiecoalities. Deze afspraken lopen parallel gewoon door.
Herstelagenda's gemeenten en regio's	Per gemeente / regio opgesteld

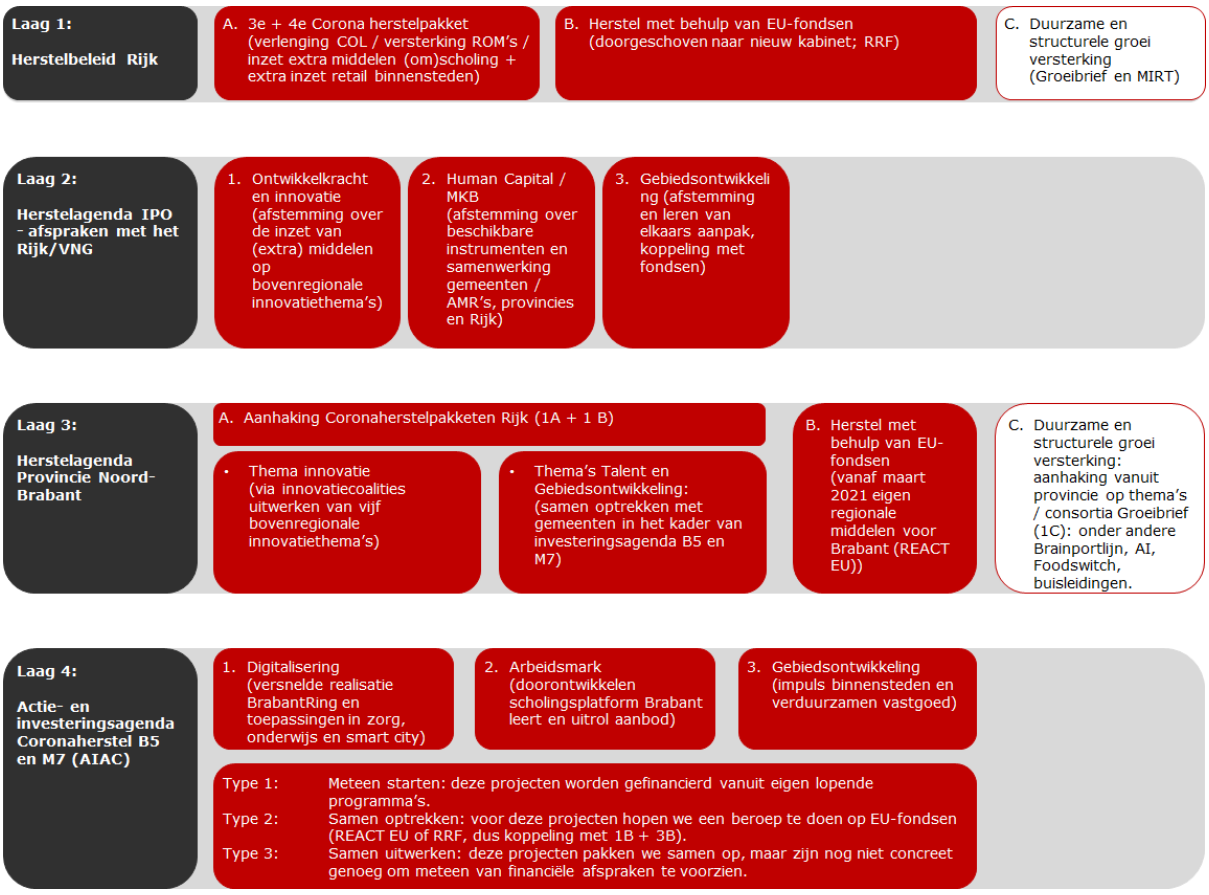

BIJLAGE 2: Overzicht van aanvullende middelen voor Coronaherstel

Versterking BOM

Het blijft niet bij Europese middelen alleen. Met het Ministerie van EZK heeft de Provincie in december afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van aanvullende cofinanciering voor economisch herstel, via een versterking van het eigen vermogen van de BOM. Het Rijk verschaft een bedrag van EUR 22.5 miljoen, op voorwaarde dat de provincie deze met een gelijk bedrag matcht. De provincie Noord-Brabant zal op korte termijn besluiten deze aanvulling te plegen. Op deze manier komt er EUR 45 miljoen extra kapitaal beschikbaar om met name het innovatieve bedrijfsleven te ondersteunen. De besteding van de middelen ligt uiteindelijk bij de BOM en de uitvoering is verder geen onderwerp van behandeling in deze actie en investeringsagenda.

Extra middelen Rijk: Vroege fase financiering en aanpak leegstand winkelcentra

Het Rijk stelt eenmalige extra kapitaal beschikbaar voor jonge ondernemingen, start-ups. Het gaat hier om zogenaamde Vroege Fase financiering. Voor Brabant is EUR 5 miljoen beschikbaar. Gematcht met provinciale middelen (50%) kunnen deze worden ingezet. De provincie Noord-Brabant kiest ervoor dit bedrag snel op te halen, en het totaal van EUR 10 miljoen onder te brengen bij BSF (Brabant Start-up Fonds). Aanvullend stelt het Rijk 100 miljoen beschikbaar voor de aanpak van leegstand in binnensteden. Komende maanden volgt meer duidelijkheid over de manier waarop EZK deze middelen wil inzetten

Corona Overbruggingslening (COL)

Het Rijk verlengt de Corona overbruggingslening tot 17 mei 2021. De totale faciliteit van EUR 300 mln. betreft een overbruggingslening voor startups, scale-ups en (innovatieve) mkb-ers.[14] Op verzoek van EZK verstrekken de ROM's overbruggingsleningen tussen de EUR 50k en EUR 2 mln aan innovatieve ondernemers onder gunstige condities. De BOM zal deze leningen verstrekken aan in de kern gezonde Brabantse ondernemingen die als gevolg van de Coronacrisis een overbruggingsfaciliteit nodig hebben.

Tot slot is de provincie Noord-Brabant zelf vanuit de immunisatieportefeuille, de lopende programma's en het ontwikkelbedrijf bereid extra middelen vrij te maken voor herstel.

[14] BOM (4 januari 2021), Application portal Corona Bridging Loan open from 4 January

BIJLAGE 3: Overzicht van aanpalende projecten per gemeente

De volgende tabel toont het overzicht van aanpalende projecten per gemeente.

Totaaloverzicht van projecten per gemeente			
	Aanpalende projecten		
	Type-1 (snel van start)	Type-2 (snel samen opwerken)	Type-3 (snel verder uitwerken)
Breda	– Hybride leeromgeving BUAS met 'AI Gaming campus' – Verdubbelaar open badges	– De Nieuwe Mark (als onderdeel van 21 projecten; Rijk / RRF-EU) – Smart city monitor (samenwerking Den Bosch en Breda; REACT-EU) – VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU)	– Hoge Vucht (uitrol ESCO via energieloket) – 21 projecten (verder uitwerken lopende samenwerkingsagenda SOK)
Den Bosch	– Hybride leeromgeving Grasso-Grenco (opstellen plan van aanpak masterplan)	– Smart city monitor (samenwerking Den Bosch en Breda; REACT-EU) – Hybride leeromgeving Grasso-Grenco (uitwerken voor REACT-EU) – VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Zuid-Willemspark (als onderdeel van spoorzone; Rijk / RRF-EU)	– Verduurzamen 10 schoolgebouwen – Spoorzone / Onderwijsboulevard (uitwerken lopende samenwerking IOK)
Eindhoven	– Hybride lesgeven VO – Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; plan van aanpak masterplan) – Tien scholen in Eindhoven (ventilatie en verduurzaming)	– Opschalen Leefsamen (samenwerking Eindhoven, Helmond; REACT-EU) – Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; uitwerken voor REACT-EU) – VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Herinrichten Stationsplein / Stratumseind (als onderdeel van Knoop XL; Rijk / RRF-EU)	– Maatschappelijk vastgoed-ESCO – Knoop XL (verder uitwerken lopende samenwerking)
Helmond	– Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; plan van aanpak masterplan)	– Opschalen Leefsamen (samenwerking Eindhoven, Helmond; REACT-EU) – Elkerliek@home (REACT-EU) – Hybride leeromgevingen Brainport (samenwerking Eindhoven en Helmond; uitwerken voor REACT-EU) – Weerbare en inbraakvrije wijk (uitwerken voor REACT-EU) – Terugbrengen rivier de Aa in de stad (als onderdeel van binnenstad; Rijk / RRF-EU)	– Warande Digitaal – Transitie van bestaand warmtenet – Aanpak binnenstad (uitwerken lopende samenwerking IOK met Stationskwartier / Assenkruis)
Tilburg	– Hybride leeromgeving mindlabs (plan van aanpak) – Twee scholen in Tilburg (ventilatie en verduurzaming)	– Brabant Virtual Health (digitalisering gezondheidszorg; samenwerking Bergen op Zoom, Roosendaal, Tilburg; REACT-EU) – VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen openbare ruimte Stadsforum (als onderdeel van gebiedsontwikkeling; Rijk / RRF-EU)	– 24/7 spanning, smart city en internet of things – Verduurzaming gespikkeld bezit in Kruidenbuurt – Gebiedsontwikkeling Stadsforum en Koningswei (intake gebiedsontwikkeling)

Bergen op Zoom	– Verkeersmanagement binnenstad	– Brabant Virtual Health (digitalisering gezondheidszorg; samenwerking Bergen op Zoom, Roosendaal, Tilburg; REACT-EU) – Hybride leeromgeving 3H Theatertechniek (Bergen op Zoom; uitwerken voor REACT-EU) – Hybride leeromgeving Delta Agrifood Business doorontwikkelen lab (uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen Erasmus / Jacob Obrechtlaan (als onderdeel van aanpak binnenstad; Rijk / RRF-EU)	– Digitalisering havendiensten / Smart Port (samenwerking Bergen op Zoom, Oss, Waalwijk, EFRO) – De Kuil als pilot gespikkeld bezit – Aanpak binnenstad (uitwerken lopende samenwerking IOK inclusief duurzame veilige en groene entree naar de binnenstad)
Meierijstad	– Hybride leeromgeving Leefgoed Veghel (Kloosterkwartier; uitwerken concept) – Eén school in Meierijstad (ventilatie en verduurzaming)	– Uitwerken hybride leeromgeving The Chocolate Factory in combinatie met Circular Food Center (uitwerken voor REACT-EU) – Duurzame (klimaat)transformatie vitaal en gezond centrum Veghel (als onderdeel van transformatie binnenstad; Rijk / RRF-EU)	– Pilot maatschappelijk vastgoed – Transformatie centrum (uitwerken samenwerking op basis van propositie)
Oss	– Hybride leeromgeving Pivot Park (MBO/HBO) – Verdubbelaar open badges – Digitale Werkplaatsen Oss (DWO productiviteits-verhoging) – Eén school in Oss (ventilatie en verduurzaming)	– VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen Stadscentrum (onderdeel van Spoorzone; Rijk / RRF-EU)	– Digitalisering havendiensten / Smart Port (samenwerking Bergen op Zoom, Oss, Waalwijk, EFRO) – Spoorzone (uitwerken samenwerking)
Oosterhout	– Oosterhout Leert (leren op werkplek / bedrijfsschool)	– VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen Arendsplein (als onderdeel herontwikkeling Arendshof 2 (en 1); Rijk / RRF-EU)	– Programma duurzaamheid / energieloket – Herontwikkeling Arendshof 1 (uitwerken samenwerking)
Roosendaal	–	– Brabant Virtual Health (digitalisering gezondheidszorg (samenwerking Bergen op Zoom, Roosendaal, Tilburg; REACT-EU) – VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen Vlietpark (als onderdeel van Rondje Roosendaal; Rijk / RRF-EU)	– Nispen als pilot voor de ESCO – Aanpak binnenstad (uitwerken samenwerking Rondje Roosendaal)
Uden	– Hybride leeromgeving 't Handelshuys (plan van aanpak) – Verdubbelaar open badges	–	– Pilot met versnelde uitrol Woonconnect – Herontwikkeling Kastanjeweg-Oost (uitwerken samenwerking)
Waalwijk	– Opschalen ondersteuning ZZP-ers bij 'roer-om'	– VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT-EU) – Vergroenen openbare ruimte (inclusief Hart van de stad / Krophollerensemble als onderdeel van transformatie binnenstad; Rijk / RRF-EU)	– Digitalisering havendiensten / Smart Port (samenwerking Bergen op Zoom, Oss, Waalwijk, EFRO) – Versnelling maatschappelijk vastgoed – Transformatie centrum (samenwerking oppakken IOK, inclusief

			herontwikkeling De Els en HOV zone)
Overig	– Verkenning naar middelen om groen / blauw projecten te stimuleren – Verkenning naar beschikbaarheid van EZK middelen voor transformatie van aanloopstraten – Verkenning naar mogelijkheden om initiatieven ter bevordering van de levendigheid van (binnen) steden te stimuleren, met gebruikmaking van kunst / cultuur / belevingen / evenementen – Opschalen vier regionale energie-loketten (ntb waar)	– VVE initiatief (Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk; uitwerken voor REACT, samen met Stichting VVE Belang en vier VVE beheerders)	– Plan van aanpak voor uitrol ventilatieprojecten in 2021 en 2022

BIJLAGE 3: Overzicht van samengestelde projecten

SP1: Versnellen realisatie BrabantRing

Kernproject

Versnellen realisatie BrabantRing: kernproject	
Provincie	**Kernproject: Participatie in Brabant Fiber Exchange (BFX) en kredietfaciliteit voor exploitatie BFX (geschatte omvang investering: EUR 5 miljoen)**

Type-1 projecten

Versnellen realisatie BrabantRing: Type-1 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Eindhoven	Hybride lesgeven VO in Brainport Door de Coronacrisis is er sprake van hybride onderwijs op het VO, met de beperkte middelen en mogelijkheden die de onderwijsinstellingen en docenten nu hebben.	Eind april 2021 heeft 80% van alle VO-scholen in Brainport een technisch advies gehad. - Eind april 2021 hebben minimaal 480 leraren (80% van de beoogde 600) een direct bruikbare training didaktiek gehad. - Eind april 2021 is er voor alle scholen zelfstandig lesmateriaal ontwikkeld. - Eind maart 2021 ligt er een structuur om op reguliere basis best practices te delen en strategische onderwijsontwikkeling samen verder te brengen. - Eind mei 2021 heeft 80% van alle scholen extra technische toerusting (mede op basis van technisch advies). - Korte termijn: VO-Leerlingen blijven bij en ontwikkelen zich in hybride werkvormen. - Langere termijn: Versterking van de positie van Brainport als aantrekkelijke regio voor kenniswerkers en hun kinderen.	VO-instellingen Metropoolregio Eindhoven 21 gemeenten Metropoolregio Eindhoven Brainport Development Provincie Brabant	Totaal EUR 350k - Investering gemeente / partners EUR 175k - PNB: EUR 175k
Bergen op Zoom	Verkeersmanagement binnenstad: transformatie naar een duurzaam veilige en toegankelijke binnenstad	Ongewenst gemotoriseerd verkeer weren uit de binnenstad middels digitale middelen; Verkeersveiliger maken binnenstad; Verduurzamen van de binnenstad.	Provincie, Politie, Openbaar ministerie, Parkeerbeheer BV, marktpartijen	Totaal: EUR 250k - Investering gemeente / partners: EUR 125k - PNB: EUR 125k

Type-2 projecten

Versnellen realisatie BrabantRing: Type-2 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Eindhoven	Opschaling Leefsamen	Na de succesvolle pilot wordt het project Leefsamen opgeschaald naar 7 gemeenten in de regio Eindhoven: gemeenten Bergeijk, Bladel, Eersel, Reusel-De Mierden, Oirschot, Best en Veldhoven. Hiermee worden 1.500 huishoudens aangesloten op het bieden van veiligheid op afstand. Uit de pilot in Eersel en de inzet van Leefsamen in andere delen van het land, blijkt uit onafhankelijk onderzoek door de GGD dat Leefsamen het langer zelfstandig thuis wonen door ouderen een heel stuk veiliger maakt. Een opschaling van Leefsamen levert een standaard op voor een laagdrempelige toepassing die in heel Brabant ingezet kan worden voor het langer veilig thuis laten wonen van onze oudere inwoners.	Akkedeer, gemeenten Bergeijk, Best, Bladel, Eersel, Oirschot, Reusel-De Mierden & Veldhoven, ouderenzorgorganisatie Oktober, coöperatie Slimmer Leven	Totale omvang: EUR 1.35M Investering gemeente / partners: EUR 640k REACT-EU: EUR 710k

Helmond	Grootschalige uitrol van Leefsamen	De reeds bestaande oplossing van Leefsamen op glasvezel (ouderenzorg met sociaal vangnet) zou aan iedereen beschikbaar gesteld kunnen worden (65 ers / WMO-ers). Samen met LEV-groep, Savant en Zorgboog een callcenter inrichten waarbij inwoners op afstand vragen kunnen stellen, zorgen kunnen delen, ondersteuning kunnen krijgen, via de module van Leefsamen.	LEV-groep, Savant en Zorgboog	Zie boven (Eindhoven)
Helmond	Elkerliek@home Versnelde realisatie van Elkerliek@home via het glasvezelnetwerk van Glasvezel Helmond en de BrabantRing.	Ziekenhuiszorg-op-afstand (Elkerliek@home) is een belangrijke pijler binnen het programma Digitale Stad en zou bij uitstek passen bij de aanpak van de huidige Corona-crisis. Het versneld oppakken van verschillende toepassingen van Elkerliek@home is mogelijk. - door in te zetten op Elkerliek@home wordt de samenwerking met Elkerliek versterkt, ervaren inwoners de innovatiekracht van gemeente en ziekenhuis. De maatschappelijke meerwaarde is meer dan evident. Zorg-op-afstand is veiliger en efficiënter voor zowel patiënt als ziekenhuispersoneel. Het project ligt stil zolang er sprake is van een acute crisis in de zorgopvang vanwege Corona. Dit project is dus voor direct na crisis fase.	Bestaand initiatief: Nader te bepalen en uit te werken	Totale omvang EUR 600k Investering gemeente / partners: EUR 300k REACT-EU: EUR 300k
Bergen op Zoom	Brabant Virtual Health (Digitalisering gezondheidszorg)	De doelstelling is om ervoor te zorgen dat de gezondheid en zorg vernieuwd en verbeterd door digitalisering en dataficering. Hoge kwaliteit van zorg op de juiste plaats (zoveel mogelijk in de eigen omgeving) met inzet van zo min mogelijk personeel. Waarbij er veel aandacht is voor preventie om zorg te voorkomen. Door meer gebruik van data bij gezondheid, preventie en zorg invulling geven aan de nationale doelstelling van 5 jaar langer gezond. En een deel antwoord te geven op de uitdagingen die ons gesteld worden door de huidige pandemie. Waarbij de nood voor voldoende gekwalificeerd zorgpersoneel is alleen maar scherper en voelbaar geworden door Corona.	Gemeente Roosendaal, Gemeente Bergen op Zoom, Care Innovation Center, REN, WestWest (samenwerking transmurale zorgorganisaties), CZ. Daarnaast is er verbinding met het ministerie van VWS, Nationale topsector LSJ Health Holland en Health RI.	Totale omvang EUR 2.0M Investering gemeente / partners: EUR 2.0M REACT-EU: EUR 2.0M
Roosendaal	Brabant Virtual Health (Digitalisering gezondheidszorg)	Zie boven (Bergen op Zoom)	Zie boven (Bergen op Zoom)	Zie boven (Bergen op Zoom)
Breda	Smart City Monitor	Inzicht in het gebruik van de openbare ruimte in Brabantse steden door voetgangers, fietsers en verkeer is gefragmenteerd en beperkt in reikwijdte. Dit kan in normale tijden al een belemmering vormen, maar al helemaal in tijden van Corona en de 1,5m-samenleving waarin veilig gebruik van de openbare ruimte essentieel is. Digitale oplossingen, die worden ontwikkeld door innovatieve bedrijven en onderwijsinstellingen in de regio, kunnen slimmere inzichten geven om deze uitdagingen het hoofd te bieden. In dit project worden o.a. sensordata en openbaar beschikbare data in Breda en ’s-Hertogenbosch verzameld en gevisualiseerd in een digital twin. Ontbrekende data wordt in beeld gebracht en gegenereerd. Hiermee krijgen we real-time inzichten in de dynamiek van de stad, tbv crowd management, veiligheid, de 1,5 metersamenleving en datagedreven beleid rondom economie en mobiliteit. Doelstellingen: -Visualisatie van (near) real-time stuurinformatie om op basis hiervan bij te kunnen sturen ten behoeve van crowd management en veiligheid in de hele binnenstad - Inzicht in trends en effecten van beleid op het gebied van economie en mobiliteit in de (binnen)stad, waarmee	Gemeente Breda en ‘s-Hertogenbosch MKB, Argaleo (’s-Hertogenbosch) en ViNotion (Eindhoven) Onderwijsinstellingen in ’s-Hertogenbosch (JADS, Avans) en Breda (BUAS, Avans) en kennispartner LCB (Logistic Community Brabant Centrumpartijen ’s-Hertogenbosch (Hartje ‘s-Hertogenbosch, Koninklijke Horeca Nederland, Centrummanagement), Ondernemersfonds Breda, Breda Marketing Belangenorganisaties voor versterking toegankelijkheid voor mensen met een beperking en stimuleren	Totale omvang EUR 800k Investering gemeente / partners: EUR 300k REACT-EU: EUR 500k

		steden aantrekkelijker, beter bereikbaar en duurzamer worden. - Kennisontwikkeling en innovaties door het MKB stimuleren, rondom data in de openbare ruimte en toepassingen zoals digital twins en voorspellingen met behulp van kunstmatige intelligentie. Een toekomstproof systeem, aan te sluiten op Smart Cityring, Brabantring en lokale ringen, voor snelle en veilige toegang tot de verzamelde data voor beleidsmakers, bedrijven en onderzoekers, of te ontsluiten via een open API.	gastvrijheidsfunctie (Breda)	
Den Bosch	Smart City Monitor	Zie boven (Breda)	Zie boven (Breda)	Zie boven (Breda)
Helmond	Weerbare en inbraakvrije wijk	Het vergaren van nieuwe kennis en inzichten op het terrein van “het ritme van een wijk” met behulp van moderne technologie. Dit met als hoofddoel om te komen tot een weerbare en inbraakvrije (woon)wijk. Een wijk die weerbaar is tegen invloeden van onveiligheid, te beginnen met inbraak en ondermijnende criminaliteit en een wijk waar bewoners zich veilig voelen. Dit doen we door verbinding te zoeken met relevante stakeholders als de bewoners, politie, bedrijven, kennis- en onderzoeksinstellingen. Tegelijkertijd willen we in samenspraak met het programma Digitale Stad Helmond ervaring opdoen met aansluitingen op ons eigen glasvezelnetwerk, de BrabantRing, gebruik van sensoren in de openbare ruimte en het gebruik van een dataplatform. Hierbij gaat het om techniek, functionaliteit, informatie-veiligheid en privacy. Doelstellingen: 1. Onveilige situaties en criminaliteit herkennen en voorkomen 2. Samenwerking met alle betrokken partijen, met focus op betrokkenheid burgers 3. Sneller en passend kunnen reageren op incidenten 4. Het veiligheidsgevoel bij bewoners verhogen 5. Innoveren in veiligheid (intelligente sensing-technieken en big data-methodes); De eventuele wens, nut en noodzaak van deze aanpak naar opschaalbaarheid in de toekomst in beeld brengen.	Gemeente Helmond Lokale politie SmartCell van Taskforce-RIEC Nationale politie Nationale politie Ministerie van Justitie en Veiligheid TU/e Lighthouse (burgerparticipatie) Universiteit van Amsterdam (ritme van de wijk)	Totaal: EUR 650k Gemeente / partners: EUR 400K REACT-EU: EUR 250k

Type-3 projecten

Versnellen realisatie BrabantRing: Type-3 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Tilburg	24/7 spanning, smart city en internet of things	Smart city biedt tal van kansen om welvaart en welzijn in Brabant te verbeteren. Aan de basis daarvan liggen vaak netwerken van sensoren en andere technische apparatuur welke op grote schaal worden geïnstalleerd in de openbare ruimte. Verbonden met elkaar wordt de intelligentie die ontstaat vaak de ‘internet of things’ genoemd. Veel initiatiefnemers willen daarbij graag het bestaande netwerk voor openbare verlichting benutten. Logisch, want dit is één van de meest fijn vertakte netwerken die we hebben. En er loopt al een stroomkabel naar toe. Maar: dit is een zogenaamd ‘geschakeld net’, waar alleen in de avonduren spanning	Naast gemeente en Enexis kunnen ook commerciële aanbieders van sensoren en nieuwe technieken zoals bijvoorbeeld Signify en Remoticon. Wellicht is de Spoorzone als pilotgebied aan te wijzen en kan Mindlabs betrokken worden bij de ontwikkeling.	Nader te bepalen en uit te werken

		op komt te staan. Bovendien is dit net afgestemd op een bepaalde elektrische belasting die niet zo maar overschreden kan worden. E.e.a. is vastgelegd in wetgeving, wordt uitgevoerd binnen strenge protocollen van netbeheerders en wordt gecontroleerd door de ACM. De grote ambities van de smart city stranden bij zoiets kleins als gebrek aan (betaalbare, makkelijk toegankelijke, veilige) stroomvoorziening. Nu worden weliswaar al vele jaren tal van pilots gestart voor smart city, het is verstandiger nu eens te kijken hoe e.e.a. opgeschaald kan worden tot stedelijke of provinciaal niveau, zodat de iot ook écht 24/7 zijn dienst kan bewijzen. Enerzijds een ontwikkelspoor in de operationele setting, anderzijds een juridisch spoor met toezichthouders e.d.		
Helmond	Warande Digitaal	De reeds voorgestelde (use)cases voor Warande Digitaal verrijken met cases die in verband met de Corona-crisis van toegevoegde waarde kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld case 1. Buurtcontact. Door tevens gebruik te maken van het urban data-platform van UNSense wordt de basis gelegd voor toekomstige datagedreven diensten die een toegevoegde waarde kunnen hebben, ook bij de bestrijding van infectieziekten zoals Corona (middellange termijn). Door gebruik te maken van het reeds aanwezige eigen glasvezelnetwerk is bovendien een robuuste en veilige digitale connectiviteit verzekerd. Met name van belang bij zorg-op-afstand. Door een testcase te maken voor een sensorhotel en dataplatform ontstaat er toegevoegde waarde.	Bestaand initiatief; nader te bepalen en uit te werken	Projectkosten EUR 250k Investering gemeente: EUR 130k
Oss	Digitalisering havendiensten	Door een digitaal netwerk tussen goederen- en bulkhavens in Brabant wordt de planning en afwikkeling van de goederenvervoer over water versneld en verbeterd. Potentiele andere gemeenten voor Noordoost-Brabant Corridor: ‘s-Hertogenbosch, Waalwijk, Meierijstad, Cuijk, West-Brabant Corridor o.a.: Tilburg, Bergen Op Zoom. Efficiënte en veilige afwikkeling van vervoer over water en benutting van havens. Samenwerking op het gebied van verordeningen en havengelden. Havendienst op afstand bereikbaar. Duurzaamheid in mobiliteit.	Ondernemers, provincie, Brabantse gemeenten met een haven en overslag van goederen, Rijkswaterstaat. Daarnaast een relatie met de Europese Green Deal en de logistieke partners NVB en MCA.	Nader te bepalen en uit te werken, op basis van omvang en samenwerking met andere havengemeenten
Bergen op Zoom	Digitalisering havendiensten	Brabant bezit twee havens die beide “core/kern” havens zijn in het Europese TEN-T transport netwerk, Moerdijk en Bergen op Zoom. Dat betekent dat de Europese Unie van mening is dat deze havens van het hoogste Europese belang zijn. Beide havens hebben, door de ondernemingen die zij herbergen (o.a. de Pyrolyseproeftuin Zuid-Nederland, Sabic, Protix, Lamb Weston & Cargill), een primaire functie binnen het regionale economische profiel gericht op agrofood en de biobased economy. Samen met de andere (binnen)havens in Brabant maken zij daarmee onderdeel uit van de beweging naar de gewenste modal shift en de verduurzaming van goederenstromen. De logistieke kracht van Brabant wordt door deze havens versterkt. Echter, om deze modal shift een impuls te geven, is het noodzakelijk om hierin verder te digitaliseren. Het slim bundelen, combineren en onderling uitwisselen van data zal bijdragen aan de veiligheid in en bereikbaarheid van de havens. Uniformiteit van data en datasystemen zijn daarbij van belang. Op deze manier kan keteninformatie door	B5 en M7 gemeenten (Gemeente Oss, Gemeente Meierijstad) met een haven, andere havens in Brabant (o.a. Moerdijk en Werkendam) & Zuidwestelijke Delta (North Sea Port, Drechtsteden, Port of Rotterdam)	Nader te bepalen en uit te werken, op basis van omvang en samenwerking met andere havengemeenten

		(binnen)havens worden ingezet voor informatie-uitwisseling & ketenoptimalisatie.		
Waalwijk	Smart Port / havendiensten	Zie Oss / Bergen op Zoom	Zie Oss / Bergen op Zoom	Nader te bepalen en uit te werken, op basis van omvang en samenwerking met andere havengemeenten

SP2: Opschalen Brabant Leert

Kernproject

Opschalen Brabant Leert: Met Brabant Leert de arbeidsmarkt weerbaarder maken	
Provincie	**Kernproject: Brabant Leert platform en versterking ondersteuningsstructuur (geschatte omvang: EUR 2 miljoen) en het realiseren van scholingsaanbod op concrete locaties / campussen met onderwijs en bedrijven (beschikbare kredietmiddelen: EUR 5 miljoen)**

Type-1 projecten

Opschalen Brabant Leert: Type-1 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Breda	Hybride leeromgeving BUAS met 'AI Gaming campus'	Breda heeft een onderscheidende positie op het terrein van Creatieve Toegepaste Intelligente technologie, en vooral Game technologie in de brede zin van het woord. De hogescholen (Avans en BUas) bieden opleidingen aan op het terrein van entertainment games, AI, gamedesign en –visualisatietechnieken. De ontwikkeling van een Breda Campus voor Creatieve Toegepaste Intelligente Technologie is een initiatief om te komen tot een sterk cluster van onderzoek, ontwikkelen, opleiden en ondernemen op het gebied van vernieuwingen die te maken hebben met Game Development, Creativity, en de toepassing van intelligente technologieën. Met kennisinstellingen, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties uit de stad, regio, landelijk en internationaal, moet er worden samengewerkt om deze ambitie te verwezenlijken. Uiteindelijk moet dit leiden tot een krachtig cluster rondom de fysieke locaties van BUas en Avans waar kennisontwikkeling en -toepassing via innovatie voor bedrijven centraal staan. Voor de realisatie van deze doelen wordt er een kwartiermaker ingezet. De kwartiermaker is verantwoordelijk om leiding te nemen in de ontwikkeling en versnelling van dit initiatief en de opgedane kennis en ervaring inzetbaar te maken op andere plekken in Brabant.	Gemeente Breda, REWIN, Braventure, Kennisinstellingen e.a.	Voor het aanstellen van een kwartiermaker: - Gemeente: EUR 100k - PNB: EUR 100k cofinanciering
Breda	Verdubbelaar open batches	Zie Oss	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal EUR 40k - Gemeente: EUR 20k - PNB: EUR 20k
Den Bosch	Hybride leeromgeving Grasso-Grenco en digitale connectiviteit	Opstellen masterplan voor realisatie hybride leeromgeving Grasso-Grenco.	Gemeente 's-Hertogenbosch, Provincie, vastgoedpartners, NV BIM.	Voor het uitwerken van een plan van aanpak / masterplan - Gemeente: EUR 100k - PNB: EUR 100k cofinanciering
Eindhoven en Helmond	Hybride leeromgevingen Brainport (plan van aanpak masterplan)	het uitbreiden van het (fysieke) aanbod van Leven Lang Ontwikkelen op plekken in de Brainport regio waar reeds een hybride leeromgeving is gevestigd. Met Leven Lang Ontwikkelen verstaan wij hier primair het kunnen om-her- en bijscholen van doelgroepen uit de beroepsbevolking. Plekken waar leren en ontwikkelen nabij de beroepsbevolking en het bedrijfsleven wordt uitgevoerd.	Nader uit te werken	Totaal EUR 100k - Gemeenten: 50k - PNB: 50k

Tilburg	Hybride leeromgeving Spoorzone / Mindlabs	Mind Labs is een samenwerkingsinitiatief van Fontys Hogescholen (Journalistiek), middelbaar beroepsonderwijs (ROC Tilburg), media- en uitgeverij De Persgroep, de gemeente Tilburg, de Provincie Noord-Brabant en Tilburg University (Cognitive Science & Artificial Intelligence). Mind Labs opereert op het gebied van interactieve technologieën en gedrag. Het onderzoekt menselijke geesten, kunstmatige geesten, en stimuleert innovatie. Mindlabs is niet alleen een samenwerkingsverband maar landt ook fysiek in de spoorzone in Tilburg waar naast de Lochal een nieuw gebouw verrijst waar Mindlabs haar intrek inneemt met Fontys hogescholen e.a. De koppeling aan Brabant Leert zorgt ervoor dat naast onderwijs- en researchfaciliteiten ook serieus de verbinding wordt gemaakt met een leven lang ontwikkelen en onderwijsaanbod voor werkenden. De plek in Tilburg moet een hybride uitstraling gaan krijgen. Hiervoor werken we samen een en plan dat deze doorontwikkeling vorm geeft.	Fontys Hogescholen (Journalistiek), middelbaar beroepsonderwijs (ROC Tilburg), media- en uitgeverij De Persgroep, de gemeente Tilburg, de Provincie Noord-Brabant en Tilburg University (Cognitive Science & Artificial Intelligence)	Voor het uitwerken van een plan van aanpak - Gemeente: EUR 100k - PNB: EUR 100k cofinanciering
Meierijstad	Hybride Leeromgeving Leefgoed Veghel (Kloosterkwartier; Meierijstad, uitwerken concept	Leefgoed Veghel (Kloosterkwartier) in het centrum van Veghel is een wijkvernieuwing gebaseerd op de principes van de Who Cares Community, onder begeleiding van Rijksbouwmeester Floris Alkemade. Leefgoed zet in op vernieuwende vormen van wonen, zorg, werken en leren. De urgentie van wonen met zorg wordt in het Kloosterkwartier gecombineerd met de noodzaak van voldoende geschoold zorgpersoneel. Daarom is tussen diverse partijen een samenwerking aangegaan. Het is de ambitie om binnen Leefgoed zowel de zorgfuncties en maatschappelijke dienstverlening zelf als de praktijkleergangen voor zorgpersoneel te realiseren. Het opzetten en in stand houden van deze hybride leeromgeving (fysiek en programmatisch) vergt investeringen.	ROC De Leijgraaf, IBN, Brabant Zorg, GGZ, Zorgorganisatie Zusters Franciscanessen Veghel, Join Us, Labyrinth, Unik, Zenzo Maatschappelijk Vastgoed, Gemeente Meierijstad	Voor het uitwerken van het concept - Gemeente: EUR 100k - PNB: EUR 100k cofinanciering
Oss	Hybride leeromgeving Pivot Park	Pivot Park kent een sterk profiel op het gebied van farmacie en farmaceutische technologie. Pivot Park is een life sciences campus, met een speciale focus op farmaceutische innovatie. De campus biedt lab- en kantoorruimte van elke omvang met toegang tot hoogwaardige farmaceutische R&D-faciliteiten en infrastructuur en expertise. Dit geeft bedrijven de mogelijkheid om te versnellen, te groeien en uit te blinken op het gebied van geneesmiddelenonderzoek en -ontwikkeling. Doel is op Pivot Park ook een hybride leeromgeving mogelijk te maken waar naast het initiële onderwijs ook aandacht wordt gericht op het om- en bijscholen van werkenden middels de lab-faciliteiten of het mogelijk maken van een field-lab. De eerste stappen hiervoor zijn ook al gezet. Er is onlangs een overeenkomst gesloten met de HAN. Er komt een lectoraat van de HAN op Pivot Park in 2021. Dit lectoraat zal meerdere doelen gaan dienen en zeker ook dat van een hybride leeromgeving bieden aan studenten waar onderzoek, praktijk en onderwijs samenkomen. Daarnaast heeft Pivot Park met de HAN vergaande plannen omtrent realisatie van een summerschool dit jaar en een minor op het Pivot Park in het volgende collegejaar. Met Brabantse onderwijsinstellingen vindt nog geen / beperkt samenwerking plaats.	Partners Pivot Park , Avans, Fontys e.a.	Voor het maken van een plan van aanpak en het ontwerpen van het eerste onderwijsaanbod - Gemeente: EUR 50k - PNB: EUR 50k cofinanciering

Oss	Verdubbelaar open batches	Het proefproject open batches uitbreiden met meer bedrijven (gemeente Oss + 5 in 2021) en voor 2022 optioneel meerdere gemeenten en onderwijsinstellingen aan laten sluiten.	Talentencampus Oss, gemeente Oss, ondernemers, onderwijsinstellingen	Totaal EUR 80k - Gemeente: EUR 40k - PNB: EUR 40k
Oss	Digitale Werkplaatsen Oss (DWO)	Hoofddoelstelling van de DWO is het toegankelijk en toepasbaar maken van productiviteitsverhogende technologie voor ca. 120 MKB ondernemers uit Oss met 2 tot 50 FTE die minimaal 3 jaar bestaan. Dit wordt gedaan door deze organisaties te ondersteunen en te adviseren in hun digitaliseringsproces en hun businessplan klaar te maken voor de toekomst. Op basis van de behoefte en het ontwikkelde aanbod wordt de businesscase van de DWO opgesteld, met als doel om continuïteit in de ondersteuning te kunnen blijven verzorgen. De potentiële doelgroep bestaat uit ongeveer 500 MKB-ers en op jaarbasis zal de werkplaats tussen de 20 en 60 MKB-ers en tussen de 70 en 200 studenten betrekken bij de verschillende projecten. Hierbij zijn businessvragen van de MKB-er leidend.	HAN University of Applied Sciences, Talentencampus Oss, gemeente Oss, ondernemers(verenigingen), onderwijsinstellingen	Totaal EUR 170k - Gemeente: EUR 60k - Rijk: EUR 50k - PNB: EUR 60k cofinanciering
Oosterhout	Leren op de werkplek	In samenwerking met onderwijsinstelling Curio (onderdeel van het ROC West-Brabant) en het lokale bedrijfsleven ontwikkelt de gemeente Oosterhout het concept “leren op de werkplek”. Het idee erachter is om leerlingen van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs twee of drie dagen in de week (leer)ervaring te laten opdoen op locatie bij Oosterhoutse bedrijven. Dit vergt een investering om ruimten binnen deze bedrijven daarvoor geschikt te maken. Oosterhout richt zich daarbij op de sectoren logistiek, agrofood en techniek.	Onderwijsinstelling Curio, lokale ondernemers	Voor het uitwerken van een plan van aanpak - Gemeente: EUR 100k - PNB: EUR 100k cofinanciering
Uden	Hybride leeromgeving ‘t Handelshuys	De hybride leeromgeving helpt werkgevers aan voldoende, mee-veranderend, inzetbaar, toekomstbestendig, beter geschoold personeel. Het is een paraplu voor verschillende praktijkgerichte leerinitiatieven. Leren gebeurt op een hybride wijze, we maken gebruik van de kennis en kunde van bedrijven en onderwijsinstellingen en zetten in op leren op de werkvloer. De hybride leeromgeving is in basis een netwerkorganisatie waar opleidingsvragen en aanbod samenkomen en wat resulteert in concrete opleidingen voor bestaand personeel, zij-instromers en schoolverlaters. Om de netwerkorganisatie in optima forma te laten functioneren staat ontmoeten centraal, daarbij kijken we vooral of we bestaande broedplaatsen hiervoor kunnen benutten, zoals het Handelshuys, waar ook de Maakplaats Uden zit. Deze plek willen we zodra de basis van de HLO staat doorontwikkelen tot een fieldlab. Met extra middelen wordt het project op schaalbaar gemaakt. Een verbreding en verdieping wordt zichtbaar gemaakt met ‘open badges’ als basis voor micro-certificering. Via deze stappen, open badges en microcertificering, kan de opgedane kennis van bestaand en toekomstig personeel worden gevalideerd. De opgedane kennis kan dan worden gevalideerd. Door middel van open badges en microcertificering kan aan specifieke kennis of aan specifieke vaardigheden een certificaat worden toegekend, zodat deze kennis ook waarde krijgt en herleidbaar is. Hiervoor is ten opzichte	Gemeente Uden, gemeente Landerd, ROC De Leijgraaf, Udens College, georganiseerd bedrijfsleven (o.a. UOV De Kring, Zeelandse Ondernemersvereniging), bedrijfsleven (o.a. Wiltec, Beter Bed, Metaalplan), Fontys, Gemeente Oss, Talentencampus, Noordoost-Brabant Werkt! met de mogelijkheid dit nog verder uit te breiden naar andere regiogemeenten.	Voor het uitwerken van een plan van aanpak - Gemeente: EUR 90k - PNB: EUR 100k cofinanciering

		van het reeds beschikbare budget voor het opzetten van een HLO een aanvullend bedrag nodig. De opschaling is nodig omdat de meerwaarde van batches vergroot worden als deze breed erkend worden in Brabant.		
Uden	Verdubbelaar open batches	Zie Oss	Beter Bed	Totaal EUR 40k - Gemeente: EUR 20k - PNB: EUR 20k
Waalwijk	Ondersteuning ZZP'ers bij 'roer om'	Tijdens de Coronacrisis zien we dat ZZP'ers een kwetsbare positie hebben op onze arbeidsmarkt. Voorstel is met een nieuwe aanpak met deze ZZP'ers te werken aan 'plannen B'. Doel is om los te komen van hun oud verdienmodel en hen te begeleiden naar nieuwe kansrijke verdienmodellen. Aanpak schaalbaar maken	Mobiliteitsteam en ondersteuning ZZP'ers in Tozo-3	Totaal EUR 220.000 voor 2021 en 2022 - Gemeente: EUR 140k - PNB: EUR 80k cofinanciering

Type-2 projecten

Opschalen Brabant Leert: Type-2 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Den Bosch	Hybride leeromgeving Grasso-Grenco en digitale connectiviteit	De panden van Grasso en Grenco en het omliggende gebied vormen het fysieke hart van het Innovatiedistrict Den Bosch, waarbinnen data en ICT centraal staan. Het gebied bestaat uit een levendig cluster van bedrijven en onderwijsfaciliteiten waar ondernemers, studenten, inwoners en gemeente samenwerken aan data- en ICT-toepassingen voor de toekomst. We willen een versterking bewerkstelligen van de mogelijkheden om samen te werken aan concrete toepassingen voor maatschappelijke opgaven, ondernemerschap en onderwijsmogelijkheden. Met name door de kruisbestuiving te zoeken en een hierop passende leer- en experimenteeromgeving te bieden. Hiervoor zijn investeringen nodig, zowel in de fysieke als digitale omgeving. Dit gebied strekt zich verder uit tot ook de ontwikkeling van het EKP-Noord terrein (met de Kunstacademie) en de nieuwe locatie voor ons leer-werkbedrijf (WeenerXL). Ook met deze instellingen en andere partijen binnen het Innovatiedistrict gaan we verkennen hoe we gezamenlijke innovaties kunnen aanjagen.	NV BIM Startups en scale ups die al gevestigd zijn in het Grencopand en/of in Marienburg Nieuw te vestigen data/ict bedrijven • ICT-community 's-Hertogenbosch Onderwijsinstellingen (te benaderen)	Totaal EUR 1.310k Investering gemeente / partners: EUR 300k REACT-EU: EUR 1.010k
Eindhoven en Helmond	Hybride leeromgevingen Brainport	het uitbreiden van het (fysieke) aanbod van Leven Lang Ontwikkelen op plekken in de Brainport regio waar reeds een hybride leeromgeving is gevestigd. Met Leven Lang Ontwikkelen verstaan wij hier primair het kunnen om- her- en bijscholen van doelgroepen uit de beroepsbevolking. Plekken waar leren en ontwikkelen nabij de beroepsbevolking en het bedrijfsleven wordt uitgevoerd.	Nader uit te werken	Totaal EUR 4.0M Investering gemeente / partners: EUR 2.0M REACT-EU: EUR 2.0M
Bergen op Zoom	Ontwikkeling 3H Hybride leeromgeving Theatertechniek Bergen op Zoom	De podiuminfrastructuur van Bergen op Zoom bestaande uit Gebouw-T, De Maagd en het Eventum is getransformeerd in een professionele hybride leeromgeving van internationale allure. Het is een omgeving waar VO, MBO en HBO studenten Mechatronica, Werktuigbouw, ICT, Design en Podium en Evenemententechniek middels een multidisciplinaire benadering, in teams, theater-technische	Kernpartners zijn: TAIT, Siemens, Mendix, Curio, 't Rijks, AVANS, Gebouw-T, Theater de Maagd, Gemeente Bergen op Zoom, REWIN, Agenda	Totaal EUR 1.585k Investering gemeente / partners: EUR 980k REACT-EU: EUR 600k

		vraagstukken uit de wereld van Theatermakers en ShowDesign van een oplossing voorzien. Oplossingen die daadwerkelijk in publieksvoorstellingen en evenementen geïmplementeerd worden. Omdat dit vaak vraagstukken betreft die op de rand liggen van wat technisch mogelijk is, vraagt dit het uiterste van de innovatieve vaardigheden van een student. Niet alleen m.b.t. vakkennis, maar met name m.b.t. 21st-centuryskills. Het resultaat is dat er studenten uitstromen, die anders hebben leren denken, die kunnen communiceren en samenwerken en die in slimme mogelijkheden denken. Studenten met deze skills hebben zij een voorsprong t.o.v. anderen die traditioneel zijn opgeleid en kunnen zij behalve in de wereld van showdesign in elke tak van techniek aan de slag. Zo ook in bedrijven die landbouwmachines of espressoautomaten maken. B. Elke professional werkzaam in Gebouw-T en de Maagd heeft een onderwijsaantekening. C. De hybride leeromgeving staat met betrekking tot werkervarings- en stageplaatsen ook ten dienste aan andere opleidingen. Met name daar waar het de diverse functies van een podium infrastructuur betreft. Denk aan: marketing, hospitality, horeca, media & vormgeving, bedrijfsvoering, eventmanagement etc. Ook hier geldt hetzelfde concept: in een multidisciplinaire benadering werken aan de producties. D. In programmatische zin ontstaat een aanbod dat naar verwachting nieuwe traffic genereert. Dat draagt bij aan de economische en maatschappelijke vitalisering van de binnenstad die veel meer op de leisure zal gaan. Hiermee sluit dit project ook aan op SP4 – Impuls vitale binnensteden. We moeten hierin kijken hoe we aan kunnen sluiten bij de vrijteijdseconomie en leisure-agenda van de Provincie. Het programma wordt vormgegeven en uitgevoerd door enerzijds een netwerk van Brabantse MBO en HBO instituten en wereldspelers op het gebied van Techniek en Creatieve Dienstverlening en anderzijds het veld van professionele en semiprofessionele kunst. Het project is ingebed in het Speerpuntprogramma Creatieve Dienstverlening van het REWIN.	Beroepsonderwijs West-Brabant. De groei van het netwerk overig bedrijfsleven is in ontwikkeling.	
Bergen op Zoom	Delta Agrifood Business (DAB) Lab doorontwikkelen Ontwikkelen scholingsaanbod en beschikbaar stellen van aanbod: scholingsfonds waarin middelen van diverse partijen worden samengebracht	Delta Agrifood Business (DAB) is een triple helix campusontwikkelingen in Bergen op Zoom, gevestigd in een voormalig lab van de Suikerunie. De faciliteiten die dit lab biedt zijn zeer geschikt voor de verdere kennisvalorisatie op het gebied van plant-based agrofood, een lokale en regionale economische topsector. Verdere doorontwikkeling van het DAB draagt bij aan: A. Deelname van diverse onderwijsinstellingen aan de Plantbased Based Lab (project Human Capital Topsectoren). B. Uitbreiden van het (bedrijven)netwerk van Agrofood gerelateerde activiteiten in Regio West-Brabant. C. De binding van het aantal HAS-studenten aan de regio van 7% naar 23% te verhogen. D. Verhogen van de praktijkactiviteiten in Bergen op Zoom vanuit de HBO en MBO-locaties in de regio. E. Verhogen van de instroom in de MBO Teelt en Biobased Economy (Crossover Groen en techniek).	Bedrijfsleven: CZAC, COSUN, Lamb Weston Meijer, Rabobank, ZLTO Kennisinstellingen: 't Rijks, CURIO, HAS, TU Delft	Totaal EUR 2.500k Investering gemeente / partners: EUR 2.100k REACT-EU: EUR 400k
Meierijstad	Hybride leeromgeving The Chocolate Factory in combinatie met Circular Food Center	Binnen het innovatiedistrict Noordkade zijn twee initiatieven in beeld die inhoudelijk complementair zijn en gezamenlijk een grote, regio-overstijgende impact hebben. Scholing en kennisontwikkeling zijn essentiële elementen in het initiatief voor hybride techniekonderwijs – The Chocolate Factory (hierna: TCF) - en het (op internationaal niveau functionerende) kenniscentrum voor voedselduurzaamheid	In zowel TCF als CFC is sprake van participatie van het bedrijfsleven. Bij beide initiatieven gaat het om meerdere grote bedrijven, (clusters van) mkb-bedrijven en POM	Ondernemingsplan voor 1 april 2021 afgerond Investering gemeente (EUR 50 k)

	Circular Food Center (hierna: CFC). Daarnaast streven beide initiatieven naar een sterke connectie tussen onderwijs; bedrijfsleven en arbeidsmarkt. Gezamenlijk, door elkaars fysieke nabijheid en de mogelijke interactie en dwarsverbanden, zorgen zij voor een wenselijke versterking: één plus één is drie. Hierbij ligt een koppeling met het verduurzamen van de huisvesting. **The Chocolate Factory**. Dit triple helix project richt zich op het bieden van een innovatieve plek ten behoeve van ervaringsgericht leren, - ontwikkelen en - werken. In TCF draait het allemaal om techniek. Een hybride vorm van techniekonderwijs, ontwikkeld in nauwe samenwerking met een aantal lokale en regionale onderwijsinstellingen en bedrijven, is het basiselement naast een leisure concept. **Circular Food Center** Een landelijk kenniscentrum met internationale uitstraling als het gaat om innovatieve en circulaire ketens van voedsel en voedselverpakkingen. Ook in dit initiatief speelt de triple helix een belangrijke rol..	(Platform Ondernemend Meierijstad). **TCF**: structurele samenwerking met onderwijsinstellingen (twee VMBO's en één MBO), waarschijnlijk ook aansluiting van andere scholen (PO, (vak-) HAVO, VWO en HBO) **CFC**: structurele samenwerking met onderwijsinstellingen als Avans, HAS, JADS, Talentencampus Oss, Technasia en WUR. En er zijn programma's met basisscholen VO/Technasia en MBO. Daarnaast is afstemming met landelijke programma's op het gebied van duurzame voedseleducatie en gezondheid. Voor een deel van het CFC zijn middelen beschikbaar gesteld via de Regio Deal.	+ bijdrage door private partners REACT-EU: EUR 2.1M

SP3: Verduurzamen bestaand vastgoed

Kernproject

Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed	
Provincie	**Kernproject: Brabantbreed financieringsinstrument (geschatte omvang: EUR 42 tot 59 miljoen), in combinatie met doorontwikkeling van regionale infrastructuur van energieloketten**

Type-1 projecten

Geen.

Type-2 projecten

Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed: Type-2 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk	VVE initiatief	Het doel van dit project is om Verenigingen van Eigenaren (VvE's) in beweging te brengen en slimme stappen te laten zetten op weg naar een aardgasvrij / energieneutraal appartementencomplex. Het project zet actief in op het zelf aan de slag krijgen van VvE's met het verduurzamen van hun complex en de VvE-beheerders door hen te faciliteren, te mobiliseren en bijvoorbeeld kennis, ondersteuning en training aan te reiken, zodat zij een verdienmodel kunnen gaan ontwikkelen voor de begeleiding van verduurzaming van appartementencomplexen met VvE's en zij hiermee zelf aan de slag kunnen gaan. Door uitrol van de aanpak in dit project kunnen in de toekomst alle 7.820 Noord-Brabantse VvE's worden geïnformeerd en geënthousiasmeerd om hun appartementencomplex te verduurzamen.	Breda, Den Bosch, Eindhoven, Tilburg, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Waalwijk Samen met Stichting VVE Belang en vier VVE beheerders	Totaal: EUR 3.0m Gemeenten / partners: EUR 1.2m REACT-EU: EUR 1.2m

Type-3 projecten

Verduurzamen bestaand Brabants vastgoed: Type-3 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Breda	Hoge Vucht	(uitrol ESCO via energieloket)	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal project: EUR 5.7m Gemeente / partners : EUR 1.3m Gevraagd: 4.4m
Den Bosch	Verduurzamen 10 schoolgebouwen	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal project: EUR 4.0m Gemeente / partners : EUR 2.8m Gevraagd: 1.2m

Eindhoven	Slim Verduurzamen Gemeentelijke Gebouwen (SVGG) middels ESCO	Verduurzamen van 7 panden in het stadshart van Eindhoven (waaronder Stadhuis) met aandacht voor CO2 reductie, circulariteit, waterberging en hittestress, social return, vergroening, zichtbaarheid en innovatie.	!mpuls (contractpartner voor SVGG)	Totaal project: EUR 8.0m: Vergroening EUR 1.5m Zonnedak EUR 1.5m Mercado EUR 5.0m
Helmond	Transitie van bestaand warmtenet	Transitie van bestaande warmtenet: 6500 woningen in Rijpelberg en Brouwhuis aardgasvrij na transitie. Warmtenet: - Totaal benodigde investering: EUR 25-30 mln (aansluiten duurzame bronnen, upgrade warmtenet) - Verwachte ondersteuning ca EUR 5 - 10 mln (achtergesteld/ risicodragend vermogen) Isolatie woningen: - Totaal benodigde investering: EUR 7,5 -12,5 mln - Onrendabele top (ook ingediend in het kader PAW; niet toegekend) EUR 4,5 mln	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal project: EUR 32.5 – 42.5m Gevraagd: EUR 6.5m
Tilburg	Verduurzaming gespikkeld bezit in Kruidenbuurt	• Doorontwikkeling het Tilburgse programma en loket 'Aan de Slag met Je huis'. Onderdelen hierin zijn: o Particuliere aanpak met o.a. advies, financieringsarrangementen o VVE-aanpak o Gespikkeld bezit o Professionalisering van de energie coöperaties • In Hart van Brabant wordt op dit moment een EU-REACT-EU subsidie aanvraag voorbereid voor het ondersteunen en door ontwikkelen van energieloketten.	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal project: EUR 3.3m
Bergen op Zoom	Bergen op Zoom Warande-Oost: Verduurzaming buurt De Kuil	• 356 woningen en 2 gebouwen worden 100% aardgasvrij gemaakt in de buurt de komende jaren • Gevalideerde aanpak voor verdere uitrol van 5000+ woningen in periode 2022-2025: De gemeente Bergen op Zoom, het warmte bedrijf Ennatuurlijk, het regionaal Energieloket, het lokale STEB, netbeheerder Enexis, Rabobank Nederland en woningcorporatie Stadlander (hierna: "de coalitie") werken gezamenlijk aan een integrale wijk aanpak in Bergen op Zoom. Het uiteindelijke doel is samen een aardgasvrije en duurzame wijk te realiseren. Belangrijke ambitie daarbij is dat de te ontwikkelen propositie/aanpak schaalbaar moet zijn, zodat het in zijn geheel of in delen uitgerold kan worden in de rest van Bergen op Zoom.	De gemeente Bergen op Zoom, het warmte bedrijf Ennatuurlijk, het regionaal Energieloket, het lokale STEB, netbeheerder Enexis, Rabobank Nederland en woningcorporatie Stadlander. Daarnaast is er een start gemaakt met de aannemer selectie: short list beschikbaar op aanvraag.	Totaal project: EUR 6.9m Gemeente / partners: EUR 3.5m Gevraagd: 3.4m
Meierijstad	Routekaart en Routeplanner voor het verduurzamen van bestaand maatschappelijk vastgoed versneld uitvoeren	De 'Routekaart en routeplanner', begeleiden de gemeente Meierijstad naar, voor zover mogelijk, CO2-neutraal vastgoed in 2030. We gaan de verduurzaming van het bestaand maatschappelijk vastgoed versnellen voor onder meer multifunctionele accommodaties (MFA's) & EBC's, gemeentehuis/-werf, buurthuizen, sportaccommodaties en zwembaden.	Lokale partijen en regionale contractpartijen	Totaal project: EUR: 3.7m Gevraagd: - Afkoppelen hemelwater-afvoeren EUR 900k (schatting) - Plaatsen zonnepanelen en collectoren EUR 1.500k

Oosterhout	Programma duurzaamheid / energieloket	Nader te bepalen	Nader te bepalen	Nader te bepalen
Roosendaal	Nispen knipt de draad door / eigen warmtebedrijf Inwoners Nispen	Op basis van sociale innovatie en coöperatieve dialoog werkt de Heerlijckheid Nispen samen met de inwoners een plan uit om alle woningen in het dorp te verduurzamen en waar zinvol op een eigen warmtenet aan te sluiten. De basis hiervoor is zonnethermie in combinatie met ondergrondse seizoensopslag van warmte. Het onderscheidende van het plan is dat het begint met draagvlak onder inwoners. Afhankelijk van de uitkomst van de coöperatieve dialoog kan de technische invulling nog worden aangepast. Voor dit project ligt een projectplan klaar, dat is ingediend voor het programma Aardgasvrije Wijken (en is afgewezen omdat het technisch nog onvoldoende is uitgewerkt – wat nou juist de crux van het verhaal is). Start: 2021 (voorbereidingen: 2020) Resultaten 2021-2022: coöperatieve dialoog afgerond; go/no go besluit warmtebedrijf Nispen; aanleg zonthermie en warmteopslag; aanpassingen aan woningen/voorbereiding aardgasvrij; start aanleg warmtenet.	Woningcorporatie Alwel, Enpuls en de gemeente Roosendaal hebben een ondersteuningsverklaring ondertekend. De Heerlijckheid Nispen is initiatiefnemer	Totaal project: EUR: 4.0m Gemeente / partners: EUR 3.0m Gevraagd: EUR 1.0m
Uden	Verduurzamen woningen in combinatie met Woonconnect	In de Woonvisie van de gemeente Uden is opgenomen dat het verduurzamen van de woningvoorraad de komende jaren hoge prioriteit heeft. Dit is ook opgenomen in de prestatieafspraken met de corporatie. Uitgangspunt van de afspraak met de corporatie (Area) is: sociale woningen met minimaal label A in 2022. Met Area hebben we ook afgesproken dat indien ze verbeteringen (onderhoud/verduurzaming) aanbrengt aan de woningvoorraad, Area bekijkt of ook particuliere woningbezitters in de omgeving (met name gespikkeld bezit) een aanbod kunnen krijgen om hieraan deel te nemen (collectieve aanpak). Ondersteunend aan deze aanpak kan de grootschaligere uitrol van Woonconnect zijn en het inrichten van een modelwoning/informatieloket waar energiebesparende maatregelen worden gedemonstreerd. Deze aanpak in combinatie met de Brabantvouchers (zie voorstellen Oss en Meierijstad) wordt als kansrijk gezien.	Area, Woonconnect, gemeente Uden, te verbreden naar andere verhuurders	Totaal project: EUR 1.05m Gemeente / partners: EUR 350k Gevraagd: EUR 700k
Waalwijk	Versnelling maatschappelijk vastgoed	In 2020 is het plan van aanpak Verduurzaming gemeentelijk vastgoed vastgesteld. Hierin is een planning op genomen en krediet gevraagd voor uitvoering in het eerste jaar (2021). In het kader van de versnelling is het voorstel deze planning te herzien en projecten naar voren te halen. Gevraagde financiering is voor inhuur projectmanagement en kennis.	BOM	Totaal project: EUR 300k Gemeente / partners: EUR 100k eigen financiering Gevraagde cofinanciering: EUR 200k

SP4: Impuls vitale en gezonde (binnen)steden

Kernproject

Impuls vitale en gezonde (binnen)steden	
Provincie	**Kernproject: Financieringsarrangement (Inzet investeringskrediet Ontwikkelingsbedrijf inclusief EUR 10 mln risicoreservering tot 2023)**

Type-1 projecten

Impuls vitale en gezonde (binnen)steden: Type-1 projecten	
Provincie	Verkenning naar middelen om groen / blauw projecten te stimuleren
Provincie	Verkenning naar beschikbaarheid van EZK middelen voor transformatie van aanloopstraten
Provincie	Verkenning naar mogelijkheden om initiatieven ter bevordering van de levendigheid van (binnen) steden te stimuleren, met gebruikmaking van kunst / cultuur / belevingen / evenementen

Type-2 projecten

Impuls vitale en gezonde (binnen)steden: Type-2 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Breda	Nieuwe Mark (1e tranche); Rijk / RRF-EU	Betreft het verdiepen van het tracé van de Nieuwe Mark in de binnenstad van Breda, het creëren van groene omliggende openbare ruimte en het vergroenen van de kademuren.	Projectontwikkelaar	Onrendabele top: EUR 8.0M
Den Bosch	Zuid-Willemspark; Rijk / RRF-EU	Het Zuid-Willemspark is één van de twee grote transformatiezones in 's-Hertogenbosch. De Zuid-Willlemsvaart transformeert van kanaal naar park. Het wordt een multifunctionele landschappelijke en stedelijke parkzone. Doel is het bieden van ruimte voor verblijf en recreatie, het oplossen van klimaat- en energieproblemen, het versterken van de biodiversiteit, het faciliteren van duurzame mobiliteit (ook op het water), het bieden van ruimte voorhuisvesting en het verbinden van binnenstad en buitengebieden. In feite bestaat het Zuid-Willemspark uit deelgebieden die ieder voor zich potentie als parkgebied hebben. In 2021 en 2022 worden drie onderdelen van het Zuid-Willemspark gerealiseerd die hier relevant zijn: de openbare ruimte rond het Vesting- en Watermuseum in het Kruithuis, het Sluis O park en de aanpak Van Veldekekade. Ieder van die projecten levert een bedrage aan het verbeteren van de verblijfskwaliteit, de toegankelijkheid en de gebruiksmogelijkheden van het Zuid-Willemspark. Als gevolg van de Corona-crisis is er een extra aanleiding ontstaan om te investeren in openbare ruimte en verblijfskwaliteit.	Waterschap Aa en Maas Gemeente 's-Hertogenbosch	Investeringen museum Kruithuis PM Investering waterschap Sluis EUR 3.0m Impuls openbare ruimte EUR 8.6m Gedekte investering gemeente EUR 8.25m Nog te zoeken EUR 350k
Eindhoven	Herinrichting Stationsplein / Stratumseind.; Rijk / RRF-EU	Een aantrekkelijke openbare ruimte waar mensen zich welkom en veilig voelen. Middelen voor de herinrichting staan gereserveerd. Stratumseind is een gebied met veel horeca. Door de Corona-situatie hebben veel ondernemers het erg zwaar nu. Werkzaamheden leiden altijd tot enige mate van overlast. Op Stratumseind leidt de smalle straat tot uitdagingen bij de uitvoering van het werk, waardoor bereikbaarheid van zaken mogelijk voor meerdere weken verslechtert. Dat kan de doodsteek voor ondernemers zijn, terwijl we weten dat investeringen in	Vertegenwoordigers ondernemersverenigingen en belangenbehartigers, vastgoedsector, Stad & Co Stichting gehandicaptenplatform Eindhoven Dynamo jeugdwerk Centrummanagement Piazza Fietsersbond Eindhoven	Totaal: EUR 2.0m, waarvan EUR 1.0m door gemeente

		de openbare ruimte normaliter vaak tot opwaardering (ook in economische zin) van gebieden en vervolg-investeringen door ondernemers en eigenaren leidt. Door echter te investeren in de openbare ruimte, het verblijfsklimaat en de aantrekkelijkheid van Stratumseind nodigt dat straks de ondernemers ook weer uit om zelf te investeren, wat leidt tot een vitaal onderdeel van de binnenstad.	Muziekcentrum Eindhoven Trefpunt Groen Eindhoven Henri van Abbe stichting Van Abbemuseum Eindhoven365 Sint Catharinakerk	
Helmond	Aanleg de Aa in het centrum; Rijk / RRF-EU	Met het waterschap zijn we bezig te kijken of het mogelijk is Aa terug te brengen in de stad. Op sommige plekken gebeurt dit al, maar er ontbreken ook nog plekken. Met een bijdrage van de provincie zou versneld het deel Kasteeltuin centrum kunnen worden opgepakt		Totale impulsmiddelen voor versnelling EUR 4.0m + PM. De focus ligt hier op versnelling van concept-ontwikkeling, planvorming en uitvoering.
Bergen op Zoom	Vergroenen Erasmus / Jacob Obrechtlaan; Rijk / RRF-EU	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken
Meierijstad	Duurzame (klimaat)transformatie vitaal en gezond centrum Veghel; Rijk / RRF-EU	Centrum van Veghel versneld duurzaam te transformeren via maatregelen in en nabij rivier de Aa, om te komen tot een vitaal en gezonde omgeving voor de inwoners. Hiermee creëren we een veerkrachtig en toekomstbestendige 'duurzame' economie met als belangrijk speerpunt de 'groene transitie'. We werken naar integrale klimaatbestendige, ecologische (verbinding landelijk-stedelijk) en duurzame oplossingen waarin groen en (beleefbaar) water een dragende functie vervullen. Tegelijkertijd wordt het centrum hierdoor beter bereikbaar en aantrekkelijker. Dit is een onderdeel van de transformatie van de binnenstedelijke gebiedsontwikkeling.	Mogelijke partijen, afhankelijk van uitwerking	Gemeente: EUR 3m Gevraagd: EUR 2m
Oss	Vergroening stadscentrum; Rijk / RRF-EU	Door meer te investeren in groen en water in het centrum wordt het aantrekkelijker voor ondernemers, bezoekers en bewoners (sfeer, leefbaarheid en kwaliteit) en kan klimaatadaptie een plaats krijgen door afname van hittestress en infiltratie van regenwater.	Provincie, Gemeente Oss, CMO	EUR 900k, waarvan EUR 500k door gemeente
Oosterhout	(Vergroenen van) project Arendsplein en Arendshof 2; Rijk / RRF-EU	De herontwikkeling van het Arendsplein zorgt voor een nieuwe invulling van de westelijke zijde van het centrum van Oosterhout en geeft invulling aan de Binnenstadsvisie uit 2017 en de herijking van de Effectenanalyse Corona op de binnenstad. Het aantal m2 winkeloppervlak wordt verkleind en de kwaliteit van het (openbare) gebied wordt versterkt. Winkelruimte verdwijnt en er worden circa 140 nieuwe appartementen in verschillende prijscategorieën toegevoegd aan de woningvoorraad van Oosterhout, qua prijs ook toegankelijk voor jongeren en ouderen. Dit versterkt de levendigheid van deze kant van het centrum van Oosterhout. Daarnaast draagt het project in hoge mate bij aan de ambitie om de leefbaarheid van de Oosterhoutse binnenstad aanzienlijk te versterken. Waar er nu nog sprake is van een sterk versteend gebied, wordt in het nieuwe Arendsplein volop ruimte gemaakt voor groene verblijfsgebieden en waterretentie. Op die manier wordt vormgegeven aan onze ambities op het gebied van klimaatadaptatie. Ten slotte is de herontwikkeling van het Arendsplein	De gemeente Oosterhout werkt bij de herontwikkeling van het Arendsplein samen met ontwikkelaars Maas-Jacobs (voormalige Rabobank locatie), De Vries-Verburg (voormalige ABN-AMRO locatie) en Altera NV (eigenaar Arendshof II).	Totaal: EUR 16m EUR 4.0m in totaal als bijdrage in transformatie en vergroening openbare ruimte (zowel Arendsplein als Arendshof 2)

		aanleiding om daar aanwezige vervuilde grond te saneren.		
Roosendaal	Vergroenen Vlietpark; Rijk / RRF-EU	Een voormalig industriegebied gelegen tussen Spoor en Vliet transformeert naar een aantrekkelijk omgeving waar wonen, werken, leren en recreëren hand in hand gaan: Het Vlietpark. We creëren een hoogwaardige, autoluwe, groene campusachtige omgeving waar klimaatadaptieve maatregelen, het voorkomen van hittestress, vergroening en duurzaamheid leidend zijn. Een nieuw stuk stad aan het spoor en het water met toegevoegde waarde voor Roosendaal en omgeving. Een duurzame campusopzet met gemixed programma en een 24/7 dynamiek. Een plek zoals Roosendaal die nog niet kent. Behoud en duurzame transformatie van het leegstaande EKP-gebouw (voormalig expeditie knooppunt) naar duurzaamheidsicoon. Behoud en transformatie van het vervallen voetbalstadion naar een toekomstbestendige locatie voor sport en evenementen.	Woningbouwcorporatie, zorgpartners, onderwijsinstellingen Cios en Curio, ontwikkelaars, stadioneigenaren, suikerfabriek, NS en Prorail.	Voor de realisatie van het Vlietpark is een grondexploitatie met verliesvoorziening (EUR 1.0m) vastgesteld. Aanleg van openbare ruimte is niet mogelijk vanuit de grex, waarvoor aparte kredieten beschikbaar zijn (EUR 6.0m)
Waalwijk	Vergroenen openbare ruimte; Rijk / RRF-EU	Dit project bestaat uit drie onderdelen: 1. Het transformeren en geven van (nieuwe) functies aan het monumentale Krophollerensemble, die de centrumontwikkeling versterken. Hierbij wordt ingezet op het realiseren van een functiemix met een (boetiek)hotel, restaurant en daghoreca, beperkte kantoorfuncties en culturele functies door realisatie van het schoen- en ledermuseum en het Huis van Waalwijk. 2. Een opwaardering van de openbare ruimte door de aanpak van de Markt en het Raadhuisplein. Daarbij moet aandacht zijn voor het vergroten van de verblijfs- en ontmoetingsmogelijkheden voor het plein. Er wordt verder ingezet op vergroening door het plaatsen van (mobiel) groen, het weghalen van de auto's op de Markt en versterking van de evenementenfunctie. 3. Het doen van investeringen in de vergroening van de openbare ruimte aan de noordzijde van het Krophollerensemble door het uitbreiden van het stadspark, het realiseren van een hoogwaardige (groene) centrumentree en het op een aantrekkelijke en logische manier verbinden van de bronpunten met de binnenstad. Langs deze entree worden mogelijk (door externe partij) ook nieuwe functies en woningen toegevoegd.	Museumbestuur, Huis van Waalwijk, Horeca exploitanten	Eigen investeringen circa EUR 10.7m, gevraagde cofinanciering EUR 3.0m

Type-3 projecten

Impuls vitale en gezonde (binnen)steden: Type-3 projecten				
Gemeenten	**Aanpalende projecten**	**Projectomschrijving**	**Samenwerkingspartners**	**Investering**
Breda	21 projecten	21 projecten (Breda; verder uitwerken lopende samenwerkingsagenda SOK)	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken
Den Bosch	Spoorzone	Provincie en gemeente hebben voor de doorontwikkeling van de Spoorzone een intentieovereenkomst gesloten. Deze doorontwikkeling, met inbegrip van de in het kader van deze investeringsagenda concreet genoemde onderdelen, wordt door beide partijen verder uitgewerkt. Eén van de onderdelen van de	Avans, HAS, Koning Willem I Gemeente 's-Hertogenbosch Bewonersorganisaties en	Impuls openbare ruimte EUR 1.9m Gedekte investering gemeente EUR 1.15m

		Spoorzone is de aanpak Onderwijsboulevard. Doel is het verbeteren van de verblijfskwaliteit, de toegankelijkheid en de gebruiksmogelijkheden van het gebied rond het onderwijscluster in de Spoorzone. Via een impuls in de openbare ruimte (meer groen, meer ontmoetingsruimte, meer verblijfswaarde onder andere door extra inzet op interactieve kunst) ontstaat meer ruimte voor ontmoeting, ontspanning en innovatie in een aangename, dynamische, maar groene omgeving. Naast de openbare ruimte investeren de scholen aan de onderwijsboulevard in hun vastgoed en de ruimte daaromheen (o.a. kwaliteit, minder parkeerplaatsen op maaiveld). Inzet is: • Vergroening van de onderwijsboulevard. • Verbinding met het Westerpark. • Vergroten verblijfsklimaat door toepassing interactieve kunst.	community rond mobiliteit	Nog te zoeken EUR 750k
Eindhoven	Programma Eindhoven Internationale Knoop XL, fase I en fase II	Sinds 2017 werken Rijk, provincie Noord-Brabant en Eindhoven aan de versterking van Brainport Eindhoven door de ontwikkeling van het programma Eindhoven Internationale Knoop XL. Onderdeel van dit programma is fase I Zuidzijde met de gebiedsontwikkeling waar District E, Lichthoven I (AM) resp. II (Edge), Fietsenkelder Zuid en de herinrichting van de stationsweg Zuid onderdeel van uitmaken. Fase II heeft betrekking op de gebiedsontwikkeling aan de noordzijde van het spoor, waar de ontwikkeling van The Dutch Mountains (TDM) als doorbraakproject wordt gezien vanwege het circulaire en duurzame karakter en bijzondere architectonische kwaliteit.	Ministerie van I&W, BZK, EZK, Provincie Noord-Brabant, gemeente Eindhoven, Amvest en TDM.	Fase I Zuidzijde: - Gedekt: EUR 305m (30 fietsenkelder, 270 District E, 5 Stationsweg). - Tekort: EUR 9m Fase II Noorzijde, (TDM): - Gedekt: EUR 190m - Tekort: EUR 8m
Helmond	Aanpak binnenstad (Helmond; uitwerken lopende samenwerking IOK met Stationskwartier / Assenkruis)	Het stationskwartier is een meerjarige ontwikkellocatie, waar een grote opgave op het gebied van wonen, maar ook werken, cultuur en verblijfsklimaat ligt.		Totale impulsmiddelen voor versnelling EUR 4.0m + PM. De focus ligt hier op versnelling van conceptontwikkeling, planvorming en uitvoering.
Tilburg	Gebieds-ontwikkeling Stadsforum en Koningswei (Tilburg; intake gebiedsontwikkeling)	1. Stadsforum: a. Het Stadsforum wordt de centrale stedelijke openbare ruimte geschikt voor de markt, centrum stedelijke evenementen en de kermis (vijf grootvermaak kermisattracties); b. Het Stadsforum krijgt verblijfskwaliteit door zoveel mogelijk klimaatadaptief te vergroenen en wordt daardoor uitnodigend voor (culturele) levendigheid; c. Het Stadsforum krijgt verblijfskwaliteit omdat het aandeel doorgaand verkeer fors wordt teruggedrongen en verkeersveilig is voor langzaam verkeer en voetgangers; 2. Koningswei: d. De Koningswei klimaatadaptief vergroenen op het dek van de te handhaven parkeergarage Koningsplein; e. De Koningswei wordt een centrum stedelijk woongebied in een groene omgeving waarbij een directe verbinding met de Piushaven via de huidige Koopvaardijstraat én inclusieve woningbouw de gemeentelijke inzet zijn bij de vastgoedontwikkeling van Amvest en TBV ; f. De Koningswei wordt de visuele, aantrekkelijke verbinding tussen het Kernwinkelgebied en enerzijds de Piushaven als verbinding naar Moerenburg en anderzijds het Stadspark Oude Dijk.	Stichting Binnenstad Management Tilburg, planteam gebiedsontwikkeling Stadsforum en Koningswei, cultuurcluster, inspiratie architecten, Amvest en TBV Wonen en betrokken ontwerpers.	Stadsforum Totaal investeringskosten circa EUR 20m inclusief fase 4 (= herinrichting Schouwburgpromenade EUR 1.56m). Hiervan is ongedekt circa EUR 17.5m. Dekking door combinatie van gemeentelijk herstructureringsfonds en klimaatfonds. Subsidieaanvragen p.m. Koningswei EUR 8.5m. Dekking uit herstructureringsfonds

Bergen op Zoom	Duurzaam veilige en groene entree naar de binnenstad (als onderdeel van aanpak binnenstad)	Aan de westzijde en zuidoostzijde van de binnenstad liggen twee vitaliseringsgebieden. Hier wordt ingezet op het vitaliseren van openbare ruimte en het daarmee stimuleren van particuliere investeringen in stedelijk vastgoed(transformatie). Het vitaliseren van openbare ruimte in deze gebieden bestaat uit het vergroenen en verkeersveiliger maken van de belangrijkste entrees naar de binnenstad. Hiervoor zijn ontwerpplannen en investeringsramingen beschikbaar en met een SP4 impulsbijdrage kunnen de komende jaren concrete resultaten worden bereikt. Binnen het vitaliseringsgebied Glacis - Plein XIII - Stationsgebied s het te bereiken resultaat: • Vergroenen en verkeersveiliger profiel van Hasseltstraat • Vergroenen en verkeersveiliger profiel Jacob Obrechtlaan; • Vergroenen en verkeersveiliger profiel Erasmuslaan; • Rotonde aansluiting Rooseveltaan-Obrechtlaan-Erasmuslaan. Binnen het vitaliseringsgebied Spirituslaan – Rijtuigweg – Oude Havenkwartier is het te bereiken resultaat: • Vergroenen en verkeersveiliger profiel Spirituslaan-Rijtuigweg	Provincie, RWB, projectontwikkelaar(s)	Vitaliseringsgebied Glacis-Plein XIII-Stationsgebied: EUR 3.24m Vitaliseringsgebied Spirituslaan-Rijtuigweg-oude Havenkwartier: EUR 1.36m Totaal: EUR 4.6m
Meierijstad	Transformatie centrum (Meierijstad; uitwerken samenwerking op basis van propositie)	De complexe, integrale gebiedsopgaven waarop Meierijstad samenwerking met de provincie zoekt zijn: herstructurering van het winkelcentrum tot een nieuw compact centrum; • Veghel aan de Aa (herinrichting Stadhuisplein, Vlas en Graan); • herontwikkeling klooster Franciscanessen met als belangrijkste component het Leefgoed Veghel concept; • realisatie van de binnenstedelijke ecologische verbindingszone van de rivier de Aa. De plannen voorzien in ingrijpende aanpassingen in de openbare ruimte, waarbij wordt gestreefd naar integrale klimaatbestendige, ecologische (verbinding landelijk-stedelijk) en duurzame oplossingen waarin groen en (beleefbaar) water een dragende functie vervullen. Tegelijkertijd wordt het centrum hierdoor beter bereikbaar en aantrekkelijker. Naast opgaven in de openbare ruimte herstructureren we het centrum, waarbij een aantal prioritaire locaties worden getransformeerd. Hiervan is de ontwikkeling van het Kloosterkwartier/Leefgoed een zeer in het oog springend voorbeeld, vooral omdat hier wordt ingespeeld op actuele, zorg-gerelateerde ontwikkelingen en uitdagingen.	Agrifoodcapital (via de regiodeal), Area, Brabant Wonen, Brabant Zorg, Centrummanagement Veghel, GGZ, Groenontwikkelingsfonds Brabant, IBN, Labyrint, OB, ONS, provincie Noord-Brabant, ROC de Leijgraaf, Unik, Vastgoedeigenaren en projectontwikkelaars (zoals Zenzo), Waterschap Aa en Maas, Welzijn.	Totaal: EUR 9.0m Gemeente: EUR 4.5m Gevraagd: EUR 3.0m
Oss	Spoorzone	Uitwerken samenwerking	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken
Oosterhout	Herontwikkeling Arendshof 1	Uitwerken samenwerking rondom herontwikkeling van Arendshof 1.	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken
Roosendaal	Aanpak binnenstad	Uitwerken samenwerking Rondje Roosendaal	Nader te bepalen en uit te werken	Nader te bepalen en uit te werken
Uden	Herontwikkeling Kastanjeweg-Oost	Met de transformatie van Kastanjeweg-Oost naar een stedelijk woonmilieu wordt het centrum aan de oostzijde duidelijk afgebakend en wordt een impuls gegeven aan de gewenste woningbouwversnelling. De PNEM-locatie krijgt een woningbouwinvulling die aansluit bij de gemeentelijke behoefte, die ruimte laat voor versterking van de stedenbouwkundige structuur en een overgang vormt tussen het centrum en het aansluitende woongebied. De ontwikkeling ziet op een versterking van groene structuurdragers en het ontwikkelen van een hoogwaardige groene buitenruimte bij gestapelde woningbouw. Op de locatie staat een kantoor dat al jaren leegstaat en wat nu een aandachtspunt is vanuit ondermijning.	Nader te bepalen en uit te werken	Totaal: EUR 6.2m (inclusief rente) Gemeente: EUR 2.4m Gevraagd: EUR 2.4m

		De leegstand op deze toch wel prominente plek in Uden, vraagt om een duurzame herontwikkeling.		
Waalwijk	Transformatie binnenstad (Waalwijk, IOK (inclusief herontwikkeling De Els en HOV zone)	Op 8 oktober hebben de eigenaren van de Els een ontwikkelaar gekozen om het overdekte winkelcentrum te gaan herontwikkelen. Het winkelcentrum kampt met veel leegstand en het transformeren van m2 detailhandel naar andere functies, zoals zakelijke en maatschappelijke dienstverlening, is noodzakelijk. Als integraal onderdeel van de planontwikkeling zullen ca 150 woningen worden toegevoegd. Deze transformatie moet bijdragen aan het realiseren van een compact(er) en sterker winkelrondje en zo aan het toekomstbestendig maken van centrumgebied. Het omliggend openbaar gebied – met name ook de parkeerterreinen - wordt vergroend en heringericht. In die slag wordt ook de verbinding (blauw en groen) met omliggende wijken en het stadspark verbeterd. Dit plan levert een forse positieve impuls in de ruimtelijke kwaliteit en sluit naadloos aan op de transformatie van het overdekte deel van winkelcentrum. Samen leggen ze een solide basis voor de transformatie van place to buy naar place to be voor een middelgrote stad als Waalwijk.	Projectontwikkelaar BanBouw, 40 vastgoedeigenaren, Bibliotheek Midden-Brabant	Planvorming gestart, uitwerking investeringsconcept 2021

SP5: Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen

Kernproject

Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen	
Provincie	**Kernproject: Financieringsarrangement** Huidige samenwerking + / - EUR 6 miljoen

Type-1 projecten

Verbeteren ventilatie en versnellen verduurzamen van scholen: Type-1 projecten	
Gemeenten	**Aanpalende projecten**
Eindhoven	De provincie is in gesprek met gemeente Eindhoven om tien scholen te ontzorgen via het ontzorgingsconcept
Tilburg	De provincie is in gesprek met gemeente Tilburg om twee scholen te ontzorgen via het ontzorgingsconcept
Oss	De provincie is in gesprek met gemeente Oss om één school te ontzorgen via het ontzorgingsconcept
Meierijstad	De provincie is in gesprek met gemeente Meierijstad om één school te ontzorgen via het ontzorgingsconcept

BIJLAGE 5: Overzicht van betrokkenen

Naam	Naam	Naam	Rol / functie
Provincie	**Coördinerend**	Gido ten Dolle	Ambtelijk opdrachtgever
		Sjors Berns	Inhoudelijke coördinatie A&IA
		Steven Koes	Inhoudelijke coördinatie A&IA
		Khadija Queddan	Inhoudelijke coördinatie A&IA
	Financieel	Ward de Bruijn	Financieel specialist
		Frank van Dam	Financieel specialist
		Fanny Melker	Financieel specialist
	Projecten	Maddy Rijers – van Stekelenburg	Trekker SP1: BrabantRing
		Marjolein Schooleman	Trekker SP2: Brabant Leert
		Willem Jaspers	Trekker SP3: Verduurzamen vastgoed
		Arno van den Hurk	Trekker SP4: Impuls binnensteden
		Jan Bekkering	Trekker SP5: Ventilatie scholen
BOM		Miriam Dragstra	Dir. Brabant Ventures en Renewable Energy
		Linda van Hilten	Development Manager Renewable Energy

Colofon

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch

Bestuurlijk opdrachtgever	Gedeputeerde Staten
Ambtelijk opdrachtgever	Gido ten Dolle, Programmadirecteur Economie en Europa
Projectgroep	Provincie Noord Brabant
	Gemeente Breda
	Gemeente Eindhoven
	Gemeente Helmond
	Gemeente 's-Hertogenbosch
	Gemeente Tilburg
	Gemeente Bergen op Zoom
	Gemeente Meijerijstad
	Gemeente Oosterhout
	Gemeente Oss
	Gemeente Roosendaal
	Gemeente Uden
	Gemeente Waalwijk
	Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM)

26 februari 2021